

Education
RD

**PRESENTED TO
THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
IN MEMORY OF
PROF. LOUIS FRANCIS MISKOVSKY
BY HIS FAMILY**

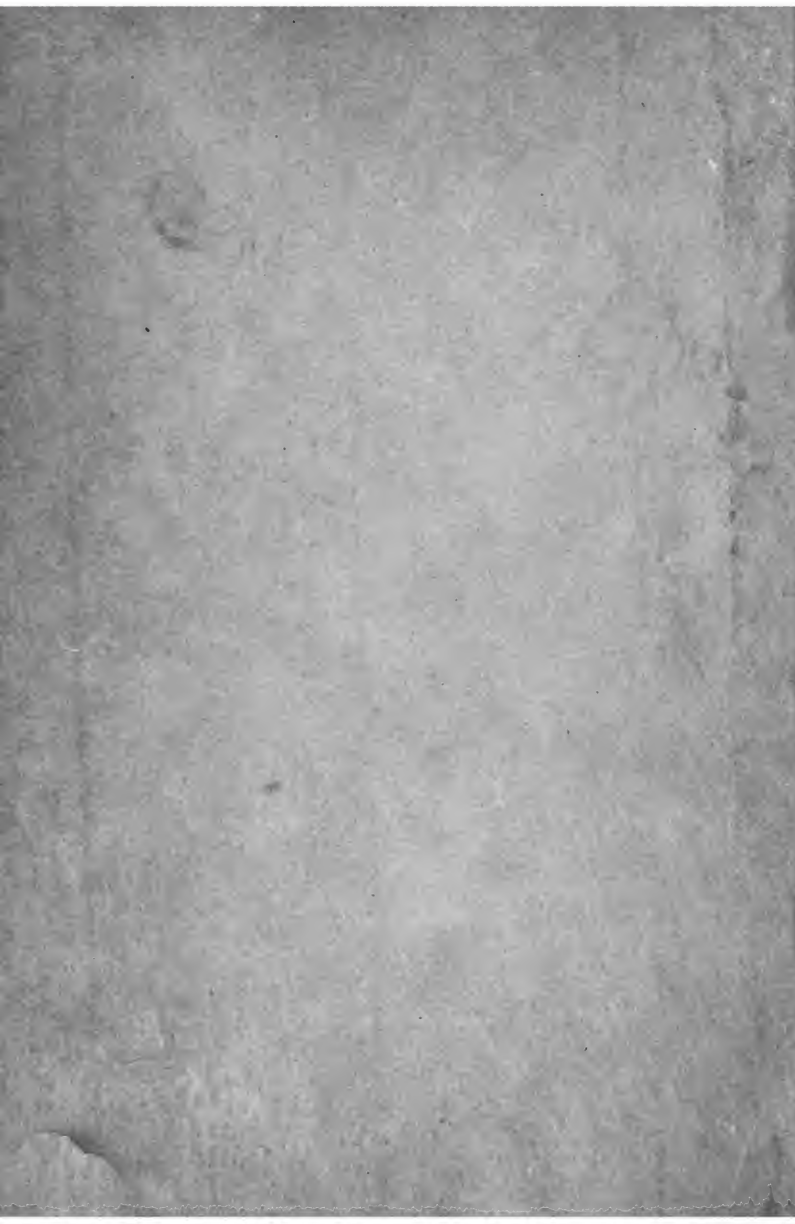
• 1924 •

VC

CLAYTON

Louis F. Mickovetz.

Chas. F. Mickovetz.

Jana Amosa Komenského

INFORMATORIUM

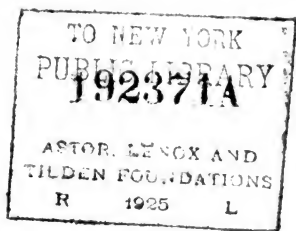
školy mateřské,

to jest

pořádná a zřetelná zpráva, kterak rodičové pobožní
i sami i skrze chůvy, pěstouny a jiné pomocníky
své, nejdražší svůj klénat, dítky své milé,
v prvním jejich a počátečním věku roz-
umně a počestně k slávě Bohu, sobě
ku potěšení, dítkám pak svým
na spasení vésti a cvičiti
mají.

V Praze, 1858.

Pomocí Musea království Českého.

Nechte dítek ať jdou ke mně (dí Pán), a nebraňte
jim: nebo takovýchť jest království boží.

Mat. 10, 14.

Na svých cestách léta 1856, které jsem konal za příčinou vyhledání pramenův k českému dějepisu, dosti hojně v cizině se vyskytajících, přišel jsem i do Polského Lešna. Místo toto, ležící ve velkovévodství Poznańském, bylo někdy útlukem Bratří českých, kteří se l. 1548 z Čech byli vystěhovali. Dařilo se v této nové vlasti vystěhovalcům tak dobře, že po bitvě Bělohorské veliký počet Bratří, opět k opuštění vlasti své donucených, sem ku krajanům svým se odebrali. Mezi těmito vystěhovalci nacházel se též slavný Moravan Jan Amos Komenský. Působení muže tohoto dosti známé jest, protož netřeba slov o tom šfíiti. Jen toho mimochodem podotkneme, poněvadž posud rozepře dosti velké o rodiště Komenského se vedly, že podlé rukopisu jednoho, jenž se též v Lešně zachoval, nelze pochybovati, že se Komenský narodil v Nivnicích, nedaleko Uherského Brodu, avšak že záhy co nemluvnátko s rodiči svými do jmenovaného města se přestěhoval.

Spis tuto vydaný: „Informatorium školy mateřské“ nalezl jsem v Lešně v archivu ondy bratrském, který se nyní nachází při tamější obci reformované, posud ještě bratrskou nazvané. Archiv ten jest pod správou pastora pana Pfluga, jenž mi velmi ochotně k němu přístupu popřál, anobrž všemožně při skoumání a vyhledávání starých českých spisů mne podporoval. Vzhledem na kořist tam dobytou, která jen z nejmenší částky ve spise zde vytištěném záleží, jsem jemu též díkami za tak výdatnou službu zavázán. Ku prosbě mé byl mi spis jmenovaný půjčen a touž měrou vydání jeho usnadněno. Jako didaktika Komenského již dávno hyla vyšla jazykem latinským, tak též Informatorium téměř před dvěma sty lety v Amsterodámě mezi

didaktickými spisy slovutného spisovatele tohoto latíně vytištěno jest. Beze vši pochybnosti byl tento spis prvotně česky sepsán a později do latiny přeložen; ale v jazyku českém potud ještě nikdy tiskem nevyšel. Podává se zde doslovný výtisk; a protož laskavého čtenáře upozorňuji, aby se neurážel místy některými, kdež spisovatel dílem protestantismu s láskou, dílem katolicismu s neláskou se dotýká. Třebať povážiti, že Komenský toho nepsal pro katolíky, a že tudíž nemůže divu býti, když ve spise jeho něco přichází, cožby katolík rád viděl, by bylo pomínuto, aneb zase ledacos schází, cožby se v katolické knize vychovatelské s právem pohřešovati mohlo. Poněvadž se však Informatorium t. příprava školy mateřské nevydává co rukověť vychování katolického, nýbrž jen co památka pokročilosti vědy vychovatelské za Komenského, pročež nedopouštěla toho kritika, aby se ve spisu co měnilo, a nebo z něho snad vypouštělo.

Rukopis, ze kterého vydání spůsobeno, jest výborně zachován. Není sice psán Komenského rukou, nacházejí se však na každé stránce opravy a přípisky od něho učiněné, tak že tím spis tolik ceny nabývá, jako by celý z ruky skladatelovy byl vyšel. Prání mé, co vydavatele, v tom se soustředí, aby spis tento čtenářům českým i co do věci i co do řeči vítaným se stal.

V Praze dne 9. října 1857.

Dr. Antonín Gindely.

**Pobožným a křesťanským rodičům,
poručníkům, pěstounům a všech-
něm s nemluvnaty zacházejícím
pozdravení!**

Povinnostem vašim a šťastnému jich konání
poučiti vás chtěje, ó nejmilejší! za nevyhnutedlně
potřebné soudím napřed ukázati:

I. Jak veliké a drahé vám klénoty Bůh svě-
řil, kterým koli dítky k opatrování svěřil.

II. Nač je svěřil, k čemu je vésti máte.

III. Jak naprosto bez vedení a cvičení mlá-
dež býti nemůž. To tré předložte k věci samé
přistoupím, v čem a jakby to vedení a cvičení
pobožně a svatě, avšak líbezně a potěšeně ko-
náno býti mohlo, vypíši.

Pomáhejž nám Bůh!

Kapitola I.

Že dítky nejdražší Boží dar a klénot nejpilnějšího opatrování hodny jsou.

Zvláštní drahý a slavný klénot že jsou dítky, poučuje Duch Boží skrze Davida tak mluvě: „Dědictví od Hospodina jsou synové a plod života jest mzda. Jako střely v ruce udatného, tak jsou dítky zdárné. Blahoslavený, kdož takovými střelami naplněný má toul svůj.“ (Žalm 127.) Aj hle blahoslavený, kdo dítky má!

Vidí se to i odtud, že Bůh, když nejmilostněji k nám lidem mluvití chce, dítkami nás nazývá, jakoby o žádném milejším a vzácnějším tituli nevěděl; a naproti, když na neřády lidské horlí, o to náramně horlí, že dítky Molochovi obětují, a ne jemu. (Lev. 20, 2. Jer. 32, 35.) Nýbrž toto zvláštní jest, že Bůh i těch bezbožných modlářů dítky svými dítkami, sobě zplozenými nazývá (Ezech. 23, 37.), tím že sobě jich ne jako svých, než jako Božích, Bohu zplozených dítek vážití máme namítaje.

Protož u Malachiáše (kap. 2, v. 15.) nazývají se dítky semenem Božím: z něhož totiž rodina Boží povstává. (Skutk. 17, 29.)

A za tou příčinou věčný a velebný Boží Syn v lidském těle se zjeviv, k dítkám nejen příúčastněn býti chtěl, ale s nimi obzvláštní a potěšené své kochání, jakožto s bratříčky a sestřičkami svými míti, s nimi se pěstovati, je na lokty brávití a líbatí ráčil (Mar. 10, 16.); nýbrž i napomínával pilně k vystříhání se, aby chom malých dítek neuráželi a nepohoršovali, ale jako jeho samého šetřili: i bídu vydávaje na ty, kdož maličké takové zarmucují. (Mat. 18, 5. 6.)

Chtěl-liby se kdo zastaviti a posouditi: proč Bůh tak dítky velebí, a proč bychom my za tak důstojného něco je držeti měli? ten dosti příčin najde.

Předně zajisté zdají-liť se dítky špatného něco, nehleď na to, co jsou nyní, než co býti mají, a uhlédáš důstojnost jejich. Jsou jmenovitě zrozeni k tomu, aby nejen po nás obyvatelé světa, páni a vladaři okršlku zemského, úředníci a regenti Boží mezi jinými tvory; ale také spolu s námi účastníci Kristovi, královské kněžstvo, lid svatý a dobytý, tovaryši angelů, soudcové dáblů, potěšení nebes, hrůza pekla, dědi-

cové výsosti a všech neskonalých věků byli. Co slavnějšího jmenováno býti může?

Filip Melanchton, svaté paměti, obyčej měl, do školy mezi mládež někdy vstoupě, klobouk sníti a říkati: Salvete reverendi domini pastores, doctores, licentiati, superintendentes; salvete amplissimi, consultissimi, celeberrimi, doctissimi domini consules, praetores, judices, praefecti, cancellarii, secretarii, magistri, professores etc. (t. Zdař vám Bůh, dvojí cti hodní páni kněží, doktoři, děkanové; slovoutní, moudří a opatrní páni purgmistrové, rychtářové, soudcové, úředníci, kanclíři, sekretáři, mistři, professoři atd.) Což když od přítomných za žert přijato bylo, on „nežertuji“ řekl, „opravdu mluvím. Nebo na ně, ne jakž a čímž nyní jsou, ale k čemu oddáni jsouce se nesou, patřím, jist jsa, že z tohoto houfu takoví muži vyjdou, ačkoli také plev a třísek něco odejde.“

Mluvil-liť to směle muž ten, a mluvil moudře: čím více my o dítkách tak slavně a velebně, jakž navrženo, mysliti a mluvití máme, poněvadž Kristus, tajností Božích vyjevovatel, zjevně vyhlásil, že takových jest království Boží. (Mar. 10, 14.)

Avšak nejen na to, co býti mají, ale i na to, co již jsou dítky hledě, najde se, že předrahý klénot jsou Bohu a býti mají rodičům

svým. Bohu pro ty příčiny: *Jedno*, že jsou obraz Boží ještě jako nezašpiněný, protože nevinnata jsou (Jonáš 4, 11.), kromě zajisté přirozeného rodičů svých hříchu, sami se ničím ještě nepoškrvnili: načež že Bůh hledí a to při nich vysoce váží, z onoho k Jonášovi promluvení i odjinud z písem sv. patrné jest.

Druhé, jsou ony nejjistší a nejčistší Kristova koupě a vedlé toho nejmilejší jemu. Nebo poněvadž pro všechny zahynulé Kristus přišel a všech Spasitelem jest, kromě kteřížby nevěrou a neposlušenstvím účastenství jeho od sebe odvrátili: ditky tedy nevěrou a neposlušenstvím jeho se ještě nezhošťující, Kristovy jsou neproměnitelně, jakž sám dí, že takových jest království Boží. Toť jsou ty prvotiny země Bohu a Beránkovi: kteříž se s ženami ještě, t. libostmi a žádostmi nezřízenými, nepoškrvňují, ale následují Beránka, kamž by koli šel. (Zjev. 14, 4.)

Třetí, váží sobě vysoce Bůh dítek proto, že jsou zvláštní a přední nástroj chvály jeho. O čemž žalm 8. svědčí: že z úst nemluvnat a těch, jenž prsí požívají, mocně dokazuje síly k přesvědčování a zahanbování nepřátel svých. Jak se to děje, aby oni tak platným Bohu byli nástrojem proti odpůrcům, my nerozumíme: Bůh zpytatel všeho ví a rozumí.

Rodičům pak svým že nad stříbro, zlato, perly a kamení drahé dražší býti mají dítky, poznají to, když jedno k druhému přirovnají.

Předně zajisté stříbro a zlato, a jiné ty věci, jsou věci mrtvé, a nic než hlína čistotněji drobet na jinou přepálená: dítky pak jsou živí obrázkové živého Boha.

Mimo to stříbro a zlato jsou věci hned od svého stvoření běžné, slovem toliko učiněné: ale dítky tvor ten, o kterýž velebná Trojice S. zvláštní radu držela a kterýž prsty Boha samého mistrovsky sformován jest.

Stříbro, zlato a ty věci mizejí a hynou: dítky jsou dědictví nesmrtedlné; neb ač mrou, však nehynou, než dostávají se z těla smrtedlného v nesmrtedlnost. Protož Pán Bůh když Jobovi všeho, co mu byl odjal, dvojnásobně navracel, dítek mu nedal než tolik, kolik prvé měl; a i to již dvojnásobně bylo, protože první nebyli zhynuli (jako jiné ty odjaté věci), než toliko přenešení k Bohu; tam se mu chovali, až i druzí za nimi přišli, a má jich v nebi i na věky míti bude dvojnásobně.

Čtvrté. Jiné ty věci berou se z země: dítky plynou z podstaty naší a jsou jako titíž my; a protož tutouž lásku a vážnost jim, kterouž sobě sami, povinni jsme. Jakož i v přirození všech živočichů Bůh takovou k vlastnímu plodu

náklonnost vštípil, aby jej zároveň s životem svým milovali, ještě zlato, stříbro a věci ty bezdušné tak milovati za modloslužbu se počítá.

Páté. Zlato a stříbro a klénotové chodí od jednoho k druhému, žádného nejsou vlastní, než obecní všech: dítě pak každé dává se rodičům za vlastní od Boha dar, a to za dar tak vlastní, že ho žádný v světě jeho odčisti a odsouditi nemůže, nýbrž ani on sebe sám, proto že to z nebe jeho podíl jest, jeho neproměnné dědictví.

Šesté. Stříbru a zlatu a zboží jakému koli (ačkoli i to darové Boží jsou) neslibil Pán Bůh strážných z nebe přidati angelů: nýbrž obyčejně se tu ďábel tovaryší a vine, aby těch věcí za osídlo proti člověku užívaje, skrze ně k lakomství, pýše, marnotratnosti atd. jako provazy nějakými potahoval: ale dítkám vždycky za strážné přidávání bývají angelé svatí, jakž svědčí Kristus (Mat. 18, 10.), tak že kdo dítky v domě má, jist tím býti může, že angely v domě má; kdo dítě pěstuje, jist tím býti může, že angely pěstuje, kteříž přítomní tu jsou na službu mu hledí, aby nešetností k úrazu nepřišlo; kdo s dítětem svým nočními temnostmi obklíčen jsa, odpočívá, jist býti může, že angely vůkol stráž držící, aby duch temnosti přístupu neměl, má. Jak to potěšené věci! jak to předrahý klénot, věci takové s sebou nesoucí!

Sedmé. Stříbro, zlato a jiná zevnitřní zboží milosti Boží nedávají a před hněvem jeho nám žádnou hradbou nejsou, jako jsou dítky. Nebo Bůh pro nevinnost jejich na ně laskav jsa, pro ně a při nich i rodičům často odpouští: jakž příklad Ninivetských dítek ukazuje, jichž že mnoho bylo, napomohlo k tomu, aby Bůh bezbožného města nepodvrátil. (Jon. 4, 11.)

Osmé. V rozhojnění statku život člověka nezáleží, jakž Kristus svědčí (Luk. 12, 15.), protože pokrm nesytí, flastr nehojí, roucho nezahřívá, když Bůh odjímá požehnání (Devt. 8, 3. Moudr. 16, 12. 26.): ale při dítkách a pro dítky vždycky jest jisté požehnání, aby je odkud živiti bylo. Nebo pečuje-li Bůh o mladé krakavce volající k němu, jakžby o dítky, obraz svůj vlastní, nepečoval? Protož směle Dr. Luther řekl: „Ne my živíme dítky své, ale ony živí nás; nebo pro ně nevinňata dává Bůh opatření, a my staří hříšníci živíme se při nich.“

Naposledy. Stříbro, zlato, perly nemají nás čemu sebou učiti, kromě čemu jiní tvorové, známosti moci, moudrosti a dobroty Boží: ale dítky za mustr ctnosti nám vystaveny jsou, abychom se od nich pokoře, tichosti, dobrotě a smírlivosti učili. O tom zajisté Kristus dí: „Neobrátíte-li se a nebudete-li jako pacholátka, nikoli nevejdete do království nebeského.“ (Mat.

18, 3.) Poněvadž tedy nám je za preceptoríčky vystavuje a dává Bůh, jich sobě, jak preceptorů obyčej jest, s ostýcháním vážit máme.

Kapitola II.

Nač Bůh rodičům dítky svěřil? k čemu je vésti mají?

K čemu pak to patří, že Bůh nebeské ty perličky ne tak všechny pospolu stvořil jako angely, jak mnoho jich mítí chtěl, než porůznu je mezi lidí rozděluje? Ctí tím lidí, aby jako pomocníci byli Stvořitele svého v rozmnožování tvorů jeho. Avšak nejen aby rozkoš a kochání z nich měli, ale také práci při nich: práci, pravím, v vedení jich k tomu, aby čím býti mají, byli. Volka oratí, koně jezdití, psa zvěř honiti učívají lidé, protože tvorové ti k tomu dáni jsou, k jinému obraceni býti nemohou: člověk pak, poněvadž k vyšším věcem stvořen, k vyšším věcem obracen býti má, totiž aby co nejpodobnější byl ctnostmi Bohu, jehož obraz nese. Tělo zajisté, poněvadž z země jest, zůstává země, při zemi a zase bude v zemi: ale duše od Boha jsúc vdechnuta z Boha jest, v Bohu

byť svůj míti a k Bohu se nésti má. Povinnosti tedy své při dítěti rodičové tím neodobudou, že je jísti, píti, choditi, mluvit, do šatů se strojiti naučí: protože ty věci k tělu toliko patří, kteréž není člověk, než příbytek člověka; hospodář (t. duše rozumná) vnitř bydlí, o něhož větší péče nežli o zevnitřní tu chalupu, obydlí jeho, potřebí. Tou příčinou Plutarchus o rodičích, kteříž dítkám svým krásy těla, zdraví, bohatství, slávy, zdvořilosti žádají a k ní vedou, o ozdoby pak mysli a duše se nestarají, případně pověděl, že sobě víc třevíce než nohy šetří. Crates pak Thebanus, mudřec, o takové rodičů nesmyslnosti veliká naříkání strojl, což v oněch veršících obsaženo jest:

Si mihi (dicebat) passim clamare liceret,
 Vos omnes fatuos vellem appellare probrosos,
 Quos agitat nimio funesta pecunia ludo.
 Divitias legitis natis: et dogmate nullo
 Pectora lactatis, nec dexteritate fovetis!

to jest:

Kéž mohu někam vstoupiti,
 Odkudž bych mohl všudy býti
 V světě slyšán! volal bych tak:
 Proč ó činíte naopak,
 Nesmyslní rodičové,
 Dětek svých sami zhoubcové!
 Statek časný jim shánějc:
 Zboží mysli nedbáte nic!

Duše tedy a mysl, poněvadž přední jest člověka částka, přední o ni péče býti má, aby zdárně a ušlechtilé zvedena byla; druhá za tím péče nižší a běžnější o tělo jest, jakby slušným a hodným nesmrtedlné duše příbytkem býti mohlo.

Mysl pak dobře zvedená ta jest, kteráž moudrostí nebeskou právě jest osvěcena, aby člověk i důstojnost obrazu Božího v sobě znal, i důstojnosti té sobě ostříhal a hájil. To jest: Moudrosti pravé nebeské (o niž člověk státi a k ní veden býti má) jsou dvě částky: předně, aby jasně a zřetelně znal Boha a všecky předivné skutky jeho; druhé, aby moudře a rozumně sebe a všecky vnitřní i zevnitřní činy své řídit uměl k přítomnému i budoucímu životu. K budoucímu sic životu předně proto, že ten právě životem jest, v němž ani smrt ani smrtedlnost žádného dílu nemá: ješto přítomný život cestou raději a projitím neb proskočením k životu jest, nežli životem. Pročež také kdo v tomto životě tak mnoho zpraví, aby se věrou a pobožností k budoucímu životu připravil, dosti zpravil. Nic však méně, poněvadž Pán Bůh některým i zde prodloužených let propůjčuje, úřady a povinnosti svěřuje a do rozličných příčin uvodí, potřebí rodičům, aby nejen u víře a pobožnosti dítky své, ale již také v obyčejích a mravích chvalitebných i umění literním všeli-

jakém cvičiti a učiti dali, tak aby dívky jejich dospějíc uměly i sami mezi lidmi rozumně sobě počínati, i k čemu by koho Bůh v církvi neb politii *) užiti chtěl, aby užiti býti a skrze to i zdejší život pěkně, rozumně a užitečně projíti i do věčného tím potěšeněji vkročiti mohl. Summa tedy toho, k čemuž nevyhnutelně mládež vedena býti má, jest troje toto: víra a pobožnost, mravové a ctnosti, jazyků a všelijakých lidských umění povědomost, a to pořádkem tím, jakž tu připomenuto, ne naopak: napřed jmenovitě pobožnost, potom mravy, naposledy umění literní; avšak i tu, co se nejvíc získati můž, to nejlép. V tom trém kdo prospívající mládež má, ten v domě svém ráj má, v němž se nebeští strůmkové štěpují, zalévají, rostou, kvetou; a má Ducha sv. dílnu, v kteréž on sobě nádoby milosti a nástroje slávy vydělává, puleruje, hotoví, aby v nich jako živých obrazech Božích věčné a neskonale moci, moudrosti a dobroty jeho paprslkové den po dni jasněji se vyskytali. Blaze takovým rodičům!

*) státu.

Kapitola III.

*Jak bez vedení a cvičení mládež naprosto
býti nemůže.*

Avšak aby to samo jíti a bez bedlivé, snažné, ustavičné práce při nich býti mohlo, na to nech žádný nemyslí. Musí-liť strůmek, aby rostl, štípen, zavlažován, podpirán, ohražován, oklešťován a jinak ošetřován a posilován býti; musí-liť obraz z dřeva otesáván, rýpán, strouhán, řezán, blazen a pulerován, ličen a barven býti rozličně; musí-liť kůň, vůl, osel, mezek tomu, čím člověku sloužiti má, učen býti; nýbrž musí-li člověk sám pracem tělesným, jenž jsou jísti, píti, choditi, mluvit, bráti něco do rukou a dělati, cvičen býti (jakož musí): jakžby tedy vyšší tyto a od smyslů těla vzdálenější věci, víra, ctnosti a umění moudrosti, samy od sebe přicházeti měly? Nemožné jest to, nemožné! — jakž v didaktice veřejné šířeji ukázáno a ještě se částečněji po místech ukazovati bude.

A za touž příčinou Bůh rodičům poroučel, všecko to, což k známosti a bázni Boží přináleží, pilně v mysl vkládati a zaostřovati dítkám svým, buď že s nimi v domě sedí neb cestou jdou, summou léhající i vstávající: jakž mluví Bůh 5. Moj. 6. 7. i jinde.

Šalomoun také a Jesus Syrach všudy v kni-

hách svých k tomu vedou, aby mladí moudrosti učeni byli a kázně od nich odjímano nebylo. David téhož potřebu znaje, ač králem byl, neostýchal se však za preceptora se dítkám vystavovati: „Pojďte, dítky,“ dí, „poslouchejte mne, bázni Hospodinově vyučovati vás budu.“ (Žal. 34, 12.) A apoštol rodičů napomíná, aby dítky své vychovávali v cvičení a v napomínání Páně. (Efez. 6, 4.) Že pak rodičové nevždycky buď způsobilí jsou, aby dítky své vyučovali; aneb pro úřady a povinnosti, živnosti a obchody dostačiti k tomu mohou, aneb také dbají: rozšafně to a potřebně od starodávna nařízeno bylo, aby v každé obci jisté rozumné, pobožné, vážné osoby za učitele mládeže vystaveny byly, jimžby rodičové dítky své a právo kázně odvedouc, skrze ně dítek svých v dobrém vzdělání očekávati mohli, jacíž lidé paedagogi, doctores, magistri, praeceptores etc. t. mládeže vůdcové, učitelé, mistři, příkazatelé atd., místa pak, do nichž se k cvičení mládež scházela, auditoria, gymnasia, scholae a ludi literarii, to jest poslouchárně, cvičírny, líbeznice a literní hry, sloula. Kterýmiž posledními jmeny namítalo se, že cvičení mládeže jak učícím, tak učícím se samo v sobě milé, libé a jen jako hra neb kratochvil nějaká jest. Ale toť v potomních časech nejedním způsobem z pravdy bylo vyšlo, že

školy nebyly to, což slouly: hry a kratochvíle, než mučírny a trapírny mládeže, zvláště v některých zemích, kdež lidé nehodní, sami v moudrosti a bázni Boží nevycevičení, zahaleči, ožralci, nečistí a jinak nepříkladní na žákovství a preceptorství se dávali a mládež se jim svěřovala, kterouž oni ne víře, pobožnosti a mravům, ale pověrám, prostopášnosti a zlým povykům učili; v umění pak literním methodu a pořádku pravého nemajíce a neznajíce, mocí do nich vpravovati a vtloukati chtěli, hmoždíce a nýbrž rasující nemilostivě se s nimi; čehož památka v některých našich starých příslovičkách zůstává: dal se mrskati, vybitý jest atd., protože se o žádném tehdaž cvičení bez mrskání a bití nevědělo. Což ač za věků otců našich, když vedlé církve i školy obnoveny, z nemalé částky napraveno bylo: ještě však i našemu věku něco Bůh dochoval, abychom nad předešlé časy snadnější, hbitší a plnější mládeže cvičení, k slávě Boží a potěšení svému mluvíc, míti mohli. Což že tak jest, důvodové zřetelní a základové mocní toho v didaktice již ukázání, a skutek Bůhdá před očima světa toho potvrdí.

Nyní na tom jest, aby se forma takového ušlechtilého mládeže vedení po částkách ukázala: a nejprvé v škole první t. mateřské, prvního šesti let věku. Což se stane ve jménu Páně.

Kapitola IV.

V čem mládež hned od narození svého pomaličku cvičena a do šesti let věku svého vycvičena býti má.

Kdo nezná, že které a jak rozložené ratolesti strom v starosti své má, ty se hned v mladistvosti jeho z něho vypučiti, a tak, jakž jsou, rozrůstí musely? proto že to jinak býti nemohlo; a že živočich, nedostane-li všech svých oudů založení hned při prvním formování svém, potom jich nedojde? proto že co slepé, chromé, kusé, křivé na svět vyjde, kdo to napraví? I člověk tedy, jaký v životě svém celý věk býti má, takový se hned, jakž se tělo a duše jeho v něm začne, formovati musí, jest-li že ušlechtilé, jako nádoba milosti Boží, nýbrž jako obraz Boha živého zformován býti má.

Protož rodičové nemusejí s cvičením dítek svých na preceptory a kněží teprv odkládati (nebo křivě zrostlý strom spřimovati a z zarostlé houště štěpníci dělati těžko); ale musejí s těmi sobě danými klénoty Božími pěstovati se sami uměti, tak aby hned pod pěstováním jejich, za pomoci Boží, jak věkem tak moudrostí a milostí před Bohem i lidmi zdárný prospěch bráti mohli.

Oznámeno pak již nejednou, že kdo se Bohu i lidem hoditi má, v trojím tomto: pobožnosti, mravích a literním umění všelijakém vycvičen býti musí: a protož všeho toho trého základy mocné v dítkách svých klásti povinni jsou rodičové v první hned této škole pěstování svého. A protož jak daleko s nimi v které té věci do šesti svých let směřovati a jakými cestami jíti mají, již ukázáno býti má.

Pobožnost (pravá a spasitedlná) záleží v tom trém:

Jedno, aby srdce naše po Bohu vždycky a všudy se ohlédalo a jeho ve všech jeho skutcích hledalo.

Druhé, aby nalézajíc a poznávajíc Boží šlépěje, vždycky a všudy bázní, milováním a poslušenstvím Boha ctílo.

Třetí, aby ustavičným takovým na Boha pamatováním a s ním se obíráním ustavičně se s Bohem pojíc, v něm pokoje, radosti a potěšení požívalo.

To jest pobožnost pravá, ráj rozkoší Božských člověku s sebou nesoucí, jejíž základové při dítěti tak daleko v šesti letech přivedeny býti mohou, aby vědělo: že Bůh jest; a že všudy přítomen jsa, na všecko se dívá; a že kdo jeho poslouchá, tomu on pokrm, nápoj, oděv a všecko dává; kdo neposlouchá, že ho

zabije; protož že se ho náleží báti a jemu se vždycky modliti a milovati ho jako nejvyššího Otce, a činiti, co on v přikázáních svých poroučí atd.

Tak daleko, pravím, v začátcích pobožnosti šestileté dítě pěkně přivedeno býti můž.

V mravích pak a ctnostech učeny býti mají malé dítky:

1. Středmosti, aby zvykali podlé potřeby přirození jísti a píti, nad potřebu pak nepřecpávati a nepřelévati se.

2. Švárnosti, aby v jídle, pítí, šátkách a všelikým ošetřováním těla, mravů dobrých užívati zvykali.

3. Šetrnosti k starším a pozoru na jejich činy, řeči i každé pohledění.

4. Jdoucí odtud skutečné poslušnosti upředložených *), tak aby k každému hlasnutí na poskoku býti uměli.

5. Náramně potřebné jest učiti je pravdomluvnosti, aby všechny jejich řeči bývaly, jakž Kristus poroučí, co jest, jest; co není, není; klamům pak a mluvení jinak než jest, aby ani opravdu ani žertem nezvykali.

6. Spravedlnosti ať se učí, na cizí věci ne-sáhati, nebráti, nekrásti, nepřekrývati, na vzdoru nic nečiniti.

*) Představených.

7. Dobré jest také zvykati pracovitosti, zahálky pak utíkati.

8. Učení býti mají nejen mluvití, ale i mlčetí, kde potřeba: jako v čas modlení a když starší mluví atd.

9. Trpělivosti a ustupování své vůle mohou také přiučování býti, tak aby hned z malíčkosti, než se vášně vkoření, vládnouti sebou zvykali.

10. Ochotnost k službě starším pěkná jest mládeže ozdoba; protož k té také hned z dětinství cvičení býti mají.

11. Půjde zatím zdvořilost obyčejů, aby uměli vládně se míti, pozdravovati, děkovati, ruky podávati, pokloniti se, dá-li se jim co, poděkovati atd.

12. Avšak to aby nebylo drze, s nějakými plachými a divokými trhy, vážnosti také v gestích a povahách zevnitřních učení býti mají. aby sobě rozvážlivě, stydlivě a šetrně ve všem počínati hleděli.

V těch ctnostech povycvičené dítě snadně bude (jakž se o Kristu dítěti praví) milost míti před Bohem i lidmi.

Co se umění tkne, to se na tré dělí: Učíme se zajisté na světě některých věcí znáti, některých činiti, o některých mluvití: aneb raději

všeho (krom zlého) znáti, všeho činiti, všeho mluvíti.

V známosti věcí *předně* přirozených (fyzice) může do šesti let dítě tak daleko přivedeno býti, aby vědělo jména živlů, země, vody, větrů, ohně; též deště, sněhu, ledu, olova, železa atd., až i některých zrostlin, zvláště stromů, též živočichů hlavní rozdily, co ryba, co pták, co hovado atd.; naposledy zevnitřních svých oudů jména a práce.

2. V optice prospěje, bude-li znáti co světlo, co tma, též barev některých jména atd.

3. Astronomie bude míti začátek známosti slunce, měsíce a hvězd, veřejně totiž, co to jest hvězda, znaje.

4. Geografie mu základem bude, jest-li že v šesti letech jsa věděti bude, že to, kde se narodil a bydlí, ves jest, neb městečko, neb město, neb zámek; též rozuměje co pole, vrch, hora, řeka atd. slove.

5. Chronologie začátek bude, věděti, co jest hodina, co den, co noc, co týden, co zima, co léto atd.

6. Historie, pamatovati něco ode dvou, tří neb čtyř let, byť pak domácí dětinské věci byly, a jakkoli mdle jako skrze mlhu se pamatovaly.

7. Oekonomiky, věděti, kdo do čelednosti domu toho přináleží neb nepřináleží.

8. Politiky, rozuměti, že někdo v městě purgmistrem, radním pánem, rychtářem slove; měšťané že se někdy do obce scházejí atd.

Činění některé se zpravuje myslí a jazykem, jako dialektika, arithmetika, geometria, muzika; jiné myslí a rukama, jako práce tělesní jakékoli.

1. Dialektiky do šesti let začátek musí býti takový, aby dítě v tom čase dobře rozumělo, co jest otázka a co odpověď; a že se vždycky co nejvlastněji k věci odpovídati má: ne aby jeden o hruškách, druhý o slivách mluvil.

2. Arithmetiky základ bude, když věděti bude, co jest mnoho a co málo; a uměti asi do dvadcíti neb kopy napočítati; a rozuměti, co sud, lich; a souditi, že více jest tři než dvě, a přidaje ke třem jedno, že bude čtyry atd.

3. Geometrie fundament bude neškodný, naučí-li se rozuměti, co jest veliké, malé; dlouhé, krátké; široké, ouzké; tlusté, tenké; item co píd, co loket, co sáh.

4. Muziky začátek bude, když bude uměti některý veršiček z paměti zpívati.

5. Řemeslného díla začátek, uměti něco krájeti, řezati, strouhati, skládati, rozkládati, svínati, rozvínati atd., jakž dětí obyčej.

Jazyk se formuje a brousí grammatikou, rhetorikou a poetikou.

1. Grammatika v šesti letech býti má, aby jak mnoho čemu dítě rozumí, tak mnoho mateřským svým jazykem vypověditi umělo: byť i s nedostatky bylo, jen však aby jadrně a srozumitelně vyslovovati naučeno bylo.

2. Rhetorika jejich v tom věku jest, trochu gestů, jak přirození dá, užívati, a co sic od tropů a figur slyší, to imitovati (následovati).

3. Poetiky bude jakýž takýž začátek, veršiček některý a rytm z paměti uměti.

Již tedy jak sobě při které té věci s dětmi postupovati sluší, oznámí se: ne tak subtilně na léta a měsíce to rozměřujíc (jakž se potom v jiných školách stane) než úhrnkem toliko; a to proto:

1. Že nevšickni rodičové v domích svých k takovému rozměření tak plně státi mohou, jako potom v společné škole, kdež se jiného nic nedělá a práce postranní žádné nepřekážejí.

2. Že nerovnost vtipů v tomto počátečním věku hrubě panuje; an některé dítě dříve roku rozuměti i mluvití začíná, jiné v druhém neb třetím teprv. Protož se veřejně toliko poukáže: jak v prvních šesti letech dívky cvičiti: I. v rozumnosti, II. v pracech a uměních, III. v řeči, IV. v mravích a ctnostech, V. v pobožnosti.

Avšak poněvadž všeho toho základem jest

život a zdraví dobré, ukáže se nejprvé, jak toho rodičové dítkám svým dobývají a v něm utvrzovati mohou.

Kapitola V.

*Kterak mládež v zdraví svém šetřena a
cvičena býti má.*

Orandum est ut sit mens sana in corpore sano, řekl onen: že totiž modliti se každému potřeby, aby mysl zdravou v zdravém těle měl. A nejen modliti se, ale i o to pracovati; protože Bůh pracujícím žehná. Dítka pak poněvadž ani pracovati ještě o sebe nemohou, ani za sebe se (zvláště z počátku) modliti: rodičům náleží zastupovati je, a aby, co na svět zplodili, to i odchovati zdravé hleděli i vycvičili k chvále Boží, veliký na oboje pozor míti.

Předně pak, poněvadž cvičiti dítek nemohou, leč živý budou, nýbrž leč zdravý a čerstvý budou (nebo s stonavými a nebylými zákrsky jak jest pracovati?), o to buď rodičům první péče, aby dítky své při dobrém zdraví a čerstvosti zachovali. Což poněvadž předně na matkách záleží, tím se tuto poučení napomenutí stane.

1. Kdykoli matróna pobožná křesťanská porozumí, že Pán Bůh, všech jediný stvořitel, v životě jejím plod formovati začíná, má ihned nad jiné časy pobožněji sobě počínati, a Pánu Bohu za pomoc a požehnání, aby plod pod srdcem jejím zdárný sformován jsa, zdárně také donošen a na svět vyveden býti mohl, každodenně se modlívati.

A k té potřebě nech slouží matránám těchtoným modlitba tato:

„Všemohoucí Bože, jemuž samému ta čest náleží, že pánem a stvořitelem jsi všech věcí, viditedlných i neviditedlných, od něhož všeliká rodina na nebi i na zemi jmenuje se: k toběť obzvláštně, jako k Otci nejmilejšímu, my lidský tvor patření své máme, protože zvláštní radou a uvážením naše pokolení od tebe stvořeno a divnou moudrostí sformováno jest, tělo z truple zemského, duše pak od tebe samého z podstaty tvé vdechnutá, proto abychom obraz tvůj byli. A ač jsi mohl všecky nás v plném počtu hned stvořiti, jak's mnoho nás míti chtěl, tak jak's angely pojednou stvořil: avšak líbilo se moudrosti tvé jinak to opatřiti, aby totiž skrze muže a ženu v stavu svatého tebou nařízeného manželství rozplozovalo se pokolení lidské; protož's na ně i požehnání své vyřkl, aby se plodili a množili a naplnili nejen zemi, ale časem svým

i kůry angelské. Ach věčný Bože a Otče! budiž tobě chvála ze všech divných skutků tvých při nás; budiž tobě i ode mne díkčinění, že's nejen mně z téhož slavného pokolení naroditi se dal (abych sebou sama doplňovala počet vyvolených tvých), ale také že's mne v ten od tebe nařízený manželský stav uveda, mně teď požehnati v něm a plodem života obdařiti ráčil. Tvůjť jest to dar, tvá péče a láska otcovská, ó Hospodine, Otče všelikého ducha i těla! Protož já k tobě samému pokorně a důvěrně se utíkám o radu a pomoc, jakby to, což's u vnitřnostech mých složil, zachováno a k šťastnému porodu dochováno býti mohlo. Víím, Hospodine, že nejsou v moci člověka krokové jeho, ani aby zpravoval cestu svou: proto že my mdlí a špatní jsme k vyhýbání buď osídlům, kteráž nám líčí (za dopuštěním tvým) našeho pokolení nepřítel, aneb příhodám, k nimž nás neopatrnost naše přivodí. Ale u tebe jest moudrost a prozřetelnost neskonalá, ty koho chceš, strážíš angelů svých před příhodami zlými ohražuješ a zachováváš.

Protož i já v této potřebě své k tobě lásky plnému Otci se utíkajíc prosím, ohledniž se na mne a žalostné nějaké příhody mne zachovej. Potěš i v té částce mne s manželem svým milým, ó Bože všelikého potěšení! abychom vidouce

požehnání tvé, mohli potěšeným srdcem velebiti tvé otcovství a sloužiti tobě s radostí. Nevynímám se z té pokuty, kterouž's na nás vzložiti ráčil, aby počínání naše a rození s bolestí bylo: než toliko aby mi kázně své nésti pomáhal a potěšený tomu cíl dal, za to prosím poníženě. V čemž uslyšíš-li nás, a zdravým a zdárným plodem života nás obraduješ, slibujeme tobě jej zase odevzdati a obětovati, aby ty sám naším i semene našeho milostivým Bohem a Otcem byl; my pak i s potomky našimi, poslušnými tvými dítkami zůstávati úmysl máme.

Uslyšíž, nejmilejší Otče! pokornou modlitbu služebnice své, a naplň žádost srdce mého, pro J. K. našeho spasitele, kterýž i sám pro nás maličkým učiněn byl a v životě matky tělo naše přijal, již pak s tebou a Duchem sv. u věčné věčnosti kraluje, Bůh požehnaný na věky, amen. Otče náš atd.“

2. Zatím potřebí matkám samým šetrnosti, aby něčím plodu svému neškodily: předně středmosti a diéty dobré, aby obžerstvím a opilstvím, aneb zase posty nevčasnými, ovšem purgacemi, pouštěním krve neb nastuzením nějakým atd. buď nezalily neb neusušily aneb aspoň nezemdlily plodu svého. Protož takové ty věci v čas těhotnosti vzdáleny býti mají.

Vystříhati se také velmi potřeba pádu a

škodlivého klesání neb našinování se a jakého koli ustrčení, nýbrž i stoupení neopatrného: poněvadž vším tím plodu (jakožto outlému tvorů) uškozeno býti může.

Třetí potřebí matce těhotné, hnutí mysli své na pozor míti, aby se prudce něčeho nelekala, prudce hněvem nerozpalovala, těžce nestarala a nekormoutila atd.: sic bude-li to, dítě také lekavé, hněvivé, kormutlivé a melancholické bude, jakž to jistým zkušením stvrzeno jest; nýbrž z prudkého leknutí a rozhněvání někdy umrtvení plodu a potracení, aneb při nejmenším na zdraví zemdlení pochází.

Čtvrté, strany povah zevnitřních matka také na se pozor dá, aby nebyla příliš ospalá, lenivá, zahálivá, ale čistě, živě, ochotně, čerstvě okolo prací se zatačející. Nebo jaká sama v ten čas jest, takových potom povah dítě bude atd. Jiným při tom šetřiti potřebným věcem nech sobě vespolek samy matky a báby poučují.

3. Když se dítě na svět narodí, vedlé náležitého ošetření outlého tělíčka teplem a měkkým ležením, mají hned rodičové příhodnou potravou dítě své opatřiti.

Předně pak mysliti na to sluší, aby každá matka sama matkou byla, a těla svého od sebe nestrkala, to jest: koho v životě svém krví svou krmila, tomu také pokrmu z života svého, kterýž

stvořitel zřídil (mléka svého) nezáviděla. Proti čemuž, poněvadž zvykem podešel nechvalitebný, škodlivý a ošklivý obyčej, že matky některé (urozené na větším díle) dítek svých samy odchovávatí nechtíce, cizím ženám v péči je umítají, proti tomu z nevyhnutelné potřeby požebrati, a rodičů, aby sobě při věci této rozvážlivěji počínali, poosvítiti sluší. Čím více se neřád ten rozmohl, tím méně k němu sluší mlčeti: zvláště na místě tomto, kdež se obnovení z gruntu řádů dobrých obmýšlí. Pravím tedy, že to takové dítek od matky odsazování a cizím mlékem vychovávání jest :

1. čelící proti Bohu a přirození,
2. škodlivé dítkám,
3. škodlivé matkám samým,
4. počestnost vyvracující.

Proti přirození že jest, odtud patrné, že podobného příkladu mezi jinými živočichy není. Vlčice, medvědice, lvice, rysice a jiná lítá zvěř mladé své vlastními prsy krmí: a pokolení lidského rodičky nad ty šelmy nelitostivější býti mají? (neto-liž medle míní Bůh v pláči Jerem. 4, 3.: An drací vynímajíce prsy krmí mladé své, dcera pak lidu mého pro ukrutnost podobná jest sově na poušti?) proti přirození, jak býti nemá, vlastní svou krev, vlastní tělo od sebe strkati? vlastnímu svému plodu, kterýž

pod srdcem svým tolik měsíců nosila a vlastní krví krmila, potom mléka svého nepřítí? a to mléka toho, kteréž ne jím, ale dítkám ku potřebě Bůh dává? Nebo ne jindy se, než když nový tvor na svět vychází, vyskytá: pro koho než pro něj? Bohu tedy rád jeho převracejí, kteří toho, k čemu on to nařídil, neužívají.

Druhé, dítkám by mateřininych prsů zdavěji bylo než cizích uživati, poněvadž mateřinou krví v životě se krmiti již přivykly. A nad to byly by rodičům svým v povahách a ctnostech podobnější, než sic bývají. Nebo vznešený filosof Favorinus svědčí, že jakož símě skrytou v sobě moc má, tělo i mysl na způsob původu svého formovati, tak neméně i mléko: což příkladem jehňat a kozlat ukazuje. Nebo prý jehňata, která od koz bývají vychována, mnohem mívají hrubší vlnu, nežli která mlékem vlastních matek vykrmena jsou; a zase kozlata k ovcím přísazovaná drobnější a měkčejší srst, ovčí vlně nápodobnou, mají. Kdo odtud nevidí, že dítky, cizím mlékem chované, cizích a ne rodičů svých povah nabývají? Jest-li žeť manželé cizím semenem zahrádky své obsívali nedopouštějí, proč sobě zrostlinky své cizím deštěm zavlažovati dají? Kdyžť otec svého přirození dítěti udělil, proč matka svého také udělovati nemá? aneb aspoň proč třetího v to

plésti ? však Pán Bůh dvě toliko osoby, jakožto k zplození dostatečné v manželství spojil. Aneb aspoň, mělo-li by se to vždy někdy a někomu dopouštěti, tedy by se ve dvojí příčině dopouštěti mělo: jmenovitě, kdyžby pravá matka nebezpečnou nakazitedlnou nemocí stonala, tu pro zachování dítěte před podobnou nemocí, jiné by se chůvě odvésti mohlo. Aneb když by matka zlých nějakých obyčejů byla, chůva pak ctná šlechetná osoba se nacházela, mohlo by také to místo své míti, aby dítě k nabytí lepších, než mateřininy jsou, povah, jí svěřeno bylo. Ale že pak, jakž se nyní děje, i nejzdrárnější, nejctnostnější, nejšlechetnější matrány ledajakým's lehkým, zběhlým, neřádným, bezbožným a někdy méně než samy jsou, zdravým ženám vnově narozené milé dítečky své odávají, to nesnesitedlné jest ! Nebo zdaž jim tu nákaze duše i těla neobmýšlejí ? A jistě se takoví rodičové nemají čemu diviti, jest-li že se dítky jejich po nich nedaří a ven z ctnostných jejich šlépějí kráčejí: poněvadž (jakž latinské vzní přísloví a již ukázáno) cum lacte imbibitur nequitia, s mlékem mládež ctnost i zlost do sebe pije.

Třetí, pohodlí a krásu sobě rozmazané matky obmýšlejíce, krásy a zdraví sobě ujímají, nýbrž i života: poněvadž nemluvňata prsy požívající

matek svých lékaři jsou a jim od mnohých v těle skrytých neduhů aneb aspoň vlhkostí zlých, z nichž by neduh povstati mohl, pomáhají (jakž to ten autor obšírně ukazuje). Z těch příčin znamenitý muž Plutarchus obzvláštní knihu sepsati a matek k konání té, k níž od Boha a přirození zavolány jsou, povinnosti napomínati přinucen byl; Aulus pak Gellius těm, které k té povinnosti státi nechtí, matkami slouti brání a jim všelijakým neštěstím hrozí atd.

Naposledy Didacus Apolephtes dokládá, že nejsou matky, než macechy, kterékoli to činí: kteréž prý častokrát s hubatým lecjakým's psem raději se pěstují a nosí, nežli s plodem života svého! an prý žádný divoký tvor toho nečiní, aby svůj plod jinam dávali: nýbrž v některém pokolení samec s samicí o to se štipají a hryzou, kdo mladé chovati má. Ptáci tolikéž, ačkoli po šesteru i víc mladých mívají, a Bůh jich prsami pro ně nezaopatřil, neopouštějí jich však, nýbrž, jak mohou, krmí je a živí předce. A jaký toho cizího chování užitek, třemi příklady ukazuje: Titus prý císař (jakž Lampridius píše), že nezdravou chůvu měl, po všecken život svůj nezdravý byl; Caligula pak, Římský císař, byl ukrutný tyran a v lidské postavě lítá šelma: čehož příčina rodičům jeho se nedávala, než chůvě, kteráž že nejen sama v sobě bezbožná,

hněvivá, ukrutná byla, ale i bradavic sebě krví pomazujíc mu ssáti dávala, on tak vzteklý a vražedlný učiněn, že když koho zamordoval, krev na meči zůstalou jazykem chutně oblizoval, aniž se krve lidské nasytiti mohl, až i vinšovával, aby všickni lidé jednu hlavu měli, aby ji jednou ranou skrojiti mohl. Tiberius císař byl hanebný ožralec: čehož opět historici příčinu kladou, že velikou ožralkyni za chůvu měl, a kteráž jej také hned v maličkosti k vinným polívkám navedla. Tak hle pravé jest, že se dítky po chůvách šlechtí na těle i mysli: jest-li chůva nemocí nějakou zjevnou neb tajnou naprzněna, k témuž se i dítě skloní; jest-li všetečná, lživá, zlodějská, ožralkyně, vzteklice, semena všeho toho dítě do sebe jistotně vpije, o tom žádné pochybnosti netřeba. Apoleph. 3, pag. 72 etc.

Ale dosti o tom: rozumní, pobožní a plod svůj náležitě milující rodičové nech hledí, k čemu toho užívati chtějí.

Vedlé mléka potom mohou pomalíčku dítky k jiným také pokrmům učeny býti; však prozřetelně od pokrmů k tomu jejich přirozenému pokrmu nejpodobnějších, to jest měkkých, sladkých, záživných začínajíce. Lékům děti učiti (jakž někteří obyčej mají) věc náramně škodná. Nebo tím :

Předně, přirozenému povlovnému zažívání

překážka se děje, a vedlé toho i zrostu, poněvadž pokrm a lékařství odporné sobě věci jsou: jedno krve a životných vlhkostí tělu dodává a je množí, druhé na ně sáhá a je stahuje a ven pudí.

Mimo to lékařství, dříve potřeby užívané, obrací se přirození našemu v zvyk a tratí svou moc, aby když potřeba přijde, neoperovalo, protože přirození zažívati ho zvykne. Nýbrž jde odtud (a to již nejhorší jest), že lidé takoví, zmládí hned na lécích zavěšení, k dokonale síle zdraví nikdy nepřicházejí, neduživí, stonaví, chrkaví, slintaví, bledí, outlí vždycky bývají, naposlady dříve času mrou.

Protož rodičové, máte-li rozum, léků dítkám svým, dokud jich třeba není, jako jedu braňte; a vedlé toho i pokrmů a nápojů horkých a perných, jako jsou jídla kořeněná a slaná příliš, víno, pálené a t. d. Kdo takovými věcmi krmí a napájí děti, totéž dělá, co zahradník nerozšafný, kterýž chtěje, aby mu strůmek spěšně rostl a brzy kvetl, k zahřívání jemu kořene vápna přisypá. Takť jest, že spěšněji poroste a pokvete: ale také spěšněji vadnouti a schnouti začne, až i dřív polovice dnů svých uschne. Nevěří-li kdo, nech zkusí, a příklad toho, jak zdravé jsou dítkám věci takové, spatří.

Mléko dětem a jiným mladým tvorům na-

řídil Bůh učinitel jejich: při tom jich nechatí. Poodrostou-li od mléka, zůstávají však sluší při věcech podobných mírně ztemperovaných, chlebu, máslu, kaši a vaří nějaké, vodě a pivu: tím porostou jako byliny při tekutých vodách, jen jim při tom mírného snu a častého hrání a sebou hýbání propůjčujíc a pánu Bohu život a zdraví jejich modlitbami poroučejíc. Protož moudří na onen čas Špartanští, na rozumné mládeže vedení ze všech lidí největší pozor dávající, zřízením zemským ohradili, aby se mladým lidem až do léta věku dvadcatého (t. do plného zrostu) žádného vína nedávalo. Bránili-liť hle tak pilně vína mládeži, coby medle o vzteklém nynějším bláznivým věkem vymyšleném nápoji, páleném, (kterýmž se nyní napořád mladí i staří udí a prudí) říkali! Čas jest začítí rozumněji sobě počínati, a dítek aspoň, nevinňat těch malých, nehubiti.

4. Jiným také všelijakým způsobem zdraví dítek šetřiti se má pilně, protože tělíčko outlé, kostky měkké, žilky slabé, všecko ještě nedospělé. V brání tedy do rukou, v zdvihání, přestování, kladení, vití, kolibání, šetrnosti se má užívat, aby nějakým neopatrným nachýlením, šinutím, zavazením, upuštěním, k vyvinutí neb zlámání oudu některého, a skrze to k ochromení, ohlušení, oslepení a t. d. nepřišlo. Nad zlato:

dražší klénost jest dítě, ale nad sklo křehčejší; rozrazili se neb narazili snadně můž, a škoda odtud nenabytá.

Když sedati, státi, běhati počínají, tu aby před úrazem chráněni byli, stoličky, sedadla, vodidla, vozíčkové a t. d. platné k tomu pomoci jsou, vše od mála začínajíc; před zimou pak kožíšek a šátky slušné, ovšem teplá světnice. Summou, aby ani úrazem, ani horkem, ani zimou, ani zbytečností pokrmu a nápoje, ani zase hladem a žízni outlému životu se neuškodilo, nýbrž všecko bylo v míru a v hod, mysliti sluší.

Dobré bude i dítě zvykati, kolikrát za den lehnouti, vstáti, pojísti, pohrátí mají: protože i zdraví napomáhá, i řádu dalšího základem jest. Což jakby se někomu směšné zdálo, tak jisté jest, že děti k dosti slušnému řádu milostně navedeny býti mohou: čehož příkladové jistí jsou.

5. A poněvadž život jest oheň, oheň pak nemá-li volného průduchu a ustavičného mektání a plápolání, hasne i hned: takéž dítkám nevyhnutedlně potřeby, aby každodenní svá hýbání a cvičení měli; protož i to rodičové opatrovati mají. A k též potřebě vymyšleno jest dětí (dokud se sami běháním hýbati nemohou) kolibání, konoušení, pěstování, sem tam nošení, na vozíčkách vození. Když pak dítě poodroste a na nožičky se zsilí, běhání a zpravování něčeho

vždycky se mu dovolovati můž. Čím víc dítě dělá, běhá, pracuje, tím lépe na to spí, tím lépe zažívá, tím lépe roste, tím lépe jadrnosti a čerstvosti těla i mysli nabývá: toliko jen vždycky šetříc, aby bez úrazu bylo. A za touž příčinou jim i místa k běhání a cvičení se bezpečná obmysletí, i způsob toho cvičení, jakýžby beze škody byl, jim ukazovati, i ustavičné strážné (chůvy, pěstounky a t. d.) jim přidávati náleží.

6. Naposledy, poněvadž (dle obecného přísloví) dobrá mysl půl zdraví jest, nýbrž dle Sirachova vysvědčení veselé srdce sám život člověka jest (kap. 30, 23.), mají také rodičové obmysletí, aby dítky jejich v veselosti a potěšení nedostatku nesnášely. Ku příkladu: v prvním roku slouží se jim k veselosti kolibáním neb konoušením, zpíváním neb helekáním, hrkáním neb pleskáním, pěstováním neb procházením: summou milkováním se s nimi jakýmkoli, jen mírným a rozšafným způsobem; v druhém, třetím, čtvrtém roku a dále, jakýmkoli s nimi, neb jich samých vespolek, žertováním, hraním, běháním, honěním se, muziky posloucháním, na něco libého se díváním a t. d. A ať se krátce dí, cokoli se znamená, že dítěti milé jest, nebrániti mu toho, nýbrž všelikou takovou libou pastvu očím, uším a jiným smyslům jejich obmysletí, těla i mysli jejich zdraví bude: kromě

toliko, coby proti pobožnosti a mravům dobrým čelícího bylo, toho samého jim nedopouštěti; o čemž na svém místě.

Kapitola VI.

Jakým způsobem dítky v rozumnosti cvičeny býti mají.

Když jsem byl syn u Otce svého mladičků (dí Šalomoun) a jediný při matce své, on vyučoval mne a říkal mi: Nabuď moudrosti, synu můj! a za všechno jmění zjednej sobě rozumnost, a t. d. (Přísl. 4, 4.) A takť rozumní rodičové činiti mají, ne na to jen, aby dítky jejich živý byly, ani na to, aby hojnost jmění nashromážděného měly, myslíce; ale o to, jakby moudrost v srdce jejich uvedena býti mohla, usilující. Nebo moudrost dražší jest, než kamení drahé, a všechny nejžádostivější věci nevyrovnají se jí: protože dlouhost dnů jest v pravici její a v levici její bohatství a sláva. Cesty její cesty utěšené, a všechny stezky její pokojné. Stromem života jest těm, kteříž jí dosahují; a kteříž ji mají, blahoslavení jsou: tak svědčí Duch sv. v knize Přísl. 3, 15.

Znamenejte také rodičové, kdy s dítkami svými cvičení začínati máte? Šalomoun praví, že od otce svého hned maličký byv, vyučován byl: a že ač matka jediného měla, cvičiti však ho nebránila. Cvičeny tedy i naše ditky býti mají k vyrozumívání všechněm věcem, přirozeným i jiným. Ale jak to dělati? I tak, jak se to při maličkých dělati dá; to jest podlé pochopitedlnosti jejich, k. p.

I. Fyzika v nově narozených dítek jest jísti, píti, spáti, zažívati, růsti. Ale ony tomu nerozumějí. V druhém teprv a třetím roce začínají porozumívati, co papa jest, co bumba, co chléb, co maso a t. d., též co voda slove, co oheň, co země, co vítr, co zima, co teplo, co člověk, co kravička, co psíček, a některé veřejnější přirozených věcí rozdíly. Čemuž je chůvy, s nimi se pěstujícíe a procházejícíe, učiti mají: hle kravička! hle ptáček! hle kočička! hle dítě a t. d. V čtvrtém, pátém, šestém roku postupovati mohou v týchž přirozených věcí známosti vždy dál a dál, aby co kámen, co písek, co hlína, co strom, co ratolest, co pupenec, co kvítek a t. d. slove, věděly; též znáti některá ovoce: hrušku, jablko, třešeň, hrozen a t. d.; item jmenovati uměti zevnitřní své oudy a povinnosti jich jakž takž a t. d., v čemž s nimi vždy předce chůva, máte, otec tytýž se

pozaněsti, a to neb jiné ukazujíc jmenovati mohou, vyslovovati také poroučejíc a examinujíc : co je toto ? jak tomu říkají ? k čemu je to ? atd.

II. Optiky začátek bude, do světla hleděti, což přirozené dětem, protože lux primum visibile. A však šeiřiti potřeba, aby se jim do příliš jasného světla a blesku hleděti nedopouštělo, zvláště z počátku, aby nový teprv se rozvíjející zrak neslnul a nezemdlel. Mírné světlo a blýskavého něco můž se jim pomaličku pouštěti, ovšem pak barva zelená.

V druhém a třetím roce optiky cvičení jest, když se jim něco malovaného a barveného ukazuje, též krása oblohy, stromů, kvítí, vody tekuté. Item, dávati jim na ručičky a na krk páteře, korály, sukničky pěkné : nebo sobě i na to všecko hledí rádi, ovšem pak do zrcadel ; a to i zrak ostří i mysl k jadrnosti zavodí.

V čtvrtém roku a dále optiky jim přibývati vyváděním a vynášením jich časem do dvoru, do zahrady, neb na pole, neb k řece, aby spatřováním živočichů, stromů, bylin, kvítí, tekoucí vody, točících se mlýnů a čehokoli podobného oči popásly. Nýbrž i malování v knihách, po stěnách atd. jim milá jsou, přát se jim jich má, i naschvál někdy do toho mají zavozováni býti.

III. Astronomie začátek v druhém roce vzíti mohou, aneb nejdél v třetím, hleděním na oblohu

a rozeznáváním, co slunce, co měsíc, co hvězda slove; v třetím a čtvrtém mohou souditi, že slunce a měsíc vycházejí a zapadají; item že měsíc někdy celý svítí, někdy nesvítí a t. d. Což se jim také ukazovati můž a má. V šestém roce nech se souditi učí, že v zimě bývá krátký den, dlouhá noc; v létě naproti tomu dlouhý den a krátká noc a t. d.

IV. Geografie při konci roku prvního, a dále potom začátek při nich bude, když kout svůj, kolíbkou svou, klín mateřský rozeznávati počínají; v druhém a třetím roku geografia jejich bude pokoje, v němž se chovají, známost a t. d., kam se o léhání, kam o jídlo, kam když na procházku chtějí, ohlédati, kde světla a kde tepla hledati; v třetím roce přibude jim geografie, jest-li že se již nejen v světnici, ale i v síni, i v kuchyni, i v komoře, i na dvoře, i v maštali, i v zahradě, summou v domě a okolo domu znáti budou; v čtvrtém mohou se již na ulici, na rynek, k sousedovům, k strýcovi, k dědovi, bábě, tetě a t. d. známiti; v pátém pak a šestém všecko to sobě utvrzovati, a rozuměti, co slove město, ves, pole, hora, řeka a t. d.

V. Učení také mají býti, znáti rozdíl časů, že jiné jest noc, jiné den; též co ráno slove, co večer, co poledne, co nešpory, co půlnoci; item kolikrát za den jísti, spáti a modliti se

mají: to jejich první chronologia. Zatím potom vyrozumějí, že týden má sedm dnů, a jak který za kterým jde; šest že jich všedních slove, sedmý sváteční. A že se v svátek prací zevnitřních nedělá, než do chrámu chodí a pánu Bohu slouží; a třikrát v roce že bývají výroční svátky: vánoce, velikanoc a svatého Ducha slavnost, letnice nazvaná. Vánoce že bývají v zímě, velikanoc z jara, letnice v létě; na podzim že bývá vinobraní a t. d., což vše ač zvykem samým i chápati i pamatovati se naučí, předce však s nimi o tom dětinským způsobem někdy rozprávěti a je tomu poučovati dobré jest, jak kdy čemu čas.

VI. V historii a pamatování věcí zběhlých cvičení býti mají hned, jak se jazyk rozvínati počíná, a to nejprv maličkými, právě dětinskými otázkami: kdož to dal? kdes byl včera? před včirem? (u dědička, u báby, u tety a t. d.) co ti dali? co ti pan kmotr dáti připověděl, když budeš do školy choditi? a t. d. Jiné věci spamatovati samo přichází a přirozené jest: co dítě uzří neb uslyší, to mu uvázne, zvláště kde jemnější vtip. Jen šetřiti potřebí, poněvadž paměť jejich sobě poklad shromažďovati již začíná, aby neměla co shromažďovati, leč věci dobré a k nabývání i rozumnosti i ctností i bázně Boží

úžitečné; odporných tomu věcí ani na oči, ani na uši jim nepouštěti.

VII. Oekonomiky aneb rozumnosti při věcech domovních začátek jest hned v prvním a druhém roku, když znáti počínají, kdo máma, táta, chůva slove; potom rozeznávají a jmenovati i jiné v domě. V třetím porozumějí, že otec a matka rozkazují, jiní pak poslouchají. V čtvrtém a pátém mohou začítí schránlivosti se učit, aby šátky své znali, které k svátečnímu, které k všednímu užívání, (mají-li je) jim rozuměli, trhání, kálení, šoustání a vození škodlivého nechávali. Dále potom nenesnadně porozumějí, k čemu jsou truhly, almary, komory, sklepy, zámky a klíče: že aby nekaždý ke všemu mohl. A co víc podobných v domě zpráv, buď sami na ně se dívajíce dovtipovati se, aneb jim od rodičů, chův, bratříčků a sestřiček jejich starších o nich vypravováno býti má; k čemuž napomáhá, když se všelijaké hospodářské věci pod způsobou hry dětem podávají, koně, krávy, ovečky, vozičky, lopaty, vidly, stůlky, stoličky, džbánky, misky atd. maličké jim dáváje. Protož takové titěrky nejen pro hru a kratochvíl (po- něvadž se musejí něčím zaměstnávat), ale i pro potřebu rozumnosti dětem dávány býti mají.

To zajisté jest mladičkého vyučovati, na ma-

ličké takové věci pomalu mu oči odvírali, aby k větším potom ne nezpůsobný byl.

VIII. Politika jejich v prvním tomto věku špatná ještě býti může. Nebo byť slyšeli jmenovati pána, úředníka, purgmistra, rychtáře atd., nebývajíce však při tom, co kdy a při kom ty osoby zpravují; a byť bývali, když věci od vtipu jejich ještě povzdálené jsou, nechápá se to jich, aniž potřeba k tomu je míti. Než toto můž na to místo býti: aby se začátkům politické konverzací přiučili, porozumívající (o čemž i při mravích navrženo), komu sami poddání býti, na koho pozor míti, koho šetřiti mají, tak aby jejich v domě s otcem, matkou, a mezi čeládkou rozumné obývání bylo. Jmenovitě, když kdo zavolá, že povinni jsou ohlednouti se, zastaviti, co chce, poslechnouti; též nač by tázáni byli, odpovídati pěkně, byť žertem bylo: jakož s tím věkem rádi pohráváme, to i jiné šprýmovně s nimi dle rozumu jich broušení rozmlouvající. Mají tedy učení a naučení býti, aby kdy se žertem, kdy opravdu míní, rozuměli, a podle toho věděli, kdy žertu žertem odbývati, kdy co se poroučí bez žertu, činíti mají. Což z tváře a gestů toho, kdo jim co žertem neb opravdu povídá neb poroučí, nenesnadně poznávati se naučí, bude-li jen při těch, kdož je vedou, prozřetelnost: aby s dětmi, ne

leckdys, nevčas třeba, a při věcech vážných (jako jest v modlení, aneb když se k něčemu napomínají a z něčeho trescí) žertovali; a ne leckdys zase (třeba v žertu a z žertu) zůřivost ukazovali, hněvali se, foukali na ně, bili. Tak zajisté dítě zmateno bývá, že neví, jak čemu rozuměti. Ale kdo rozumné dítě mítí chce, rozumně s ním postupovati musí, a ne aby sobě z něho nejprv šaška a tetřeva, nevědoucího co se kdy dělá, učinil.

Veřejně také vtip a rozum dětem brousí fabule neb básně o živočiších aneb čemkoli vtipně složené. Poslouchají takových rozprávěk místo historií rádi, a spamatují je sobě snadně. A poněvadž v takových rozumně složených parabolách nějaké mravné naučení obyčejně se zavírá, můž se jich dítkám pro dvojí potřebu přát: i aby na ten čas mysl jich něčím libým zanášina byla, i pomalíčku to, což se potom hoditi bude, v nich vázlo. O čemž v přídavku knihy této kap. 2. šířeji se poví.

To o rozumném dítek v rozumnosti cvičení; tohoto doložím, že ve všem tom, ač chůvy a rodičové nemálo dětem prospěti mohou, více však jejich vrstevníci, spoluděti: buď že sobě co povídají, aneb spolu hrají. Nebo mezi dětmi podobnost věku působí podobnost povah a myšlení; invencí jednoho není druhému nic příliš

vysoká; není mezi nimi žádného panování, nucení, bázně, lekání, ale rovnost, láska, odvěřenost, svobodné na všecko, co přijde, dotazování i odpovídání: čehož všeho nám starým, když s dětmi zacházeti chceme, nedostává se, a nedostatek ten na překážku jest. Protož nepochybuj žádný, že dítě dítěti více vtip zaostříti a nabrousiti můž, než kdo jiný. A za tou příčinou dětem s dětmi se shledávání i po ulicích spolu hraní a běhání, byť každodenní bylo, nerci-li dovolováno, ale i obmýšlino býti má: toliko šetríce, aby se zlé tovaryšstvo nepřiměšovalo; nebo (by) tudy větší škoda než úžitek byla. Čemuž rozumní rodičové, cítili-li by u sousedů jakou takou nekázanou chášku, snadně vstříci jíti a smole té dotýkati se zbrániti mohou.

Kapitola VII.

Jak v činech a pracech cvičeny mají býti dítky.

Děti vždycky rádi dělají něco, protože krev mladá tiše státi nemůž. A to jest hrubě dobře: nerci-li jim toho brániti nesluší, alebrž i zamýšleti jim, aby vždycky co dělati měli. Nechť jsou mravenečkové, vždycky se okolo něčeho čmýrající, nosící, vláčící, skládající, překládající:

toliko aby rozumně dělali, což dělají, pomáhati jim a ukazovati všeho mustř, by pak titěrky byly (jakož v jiném jich cvičiti nejprv nelze), neliknovati se pohráti s nimi. O Themistoklesovi Athénském knížeti zapsáno máme, že když k němu mládenec jeden přijda, s synem jej v pokoji na hůlce jezdicího našel a tomu se podivil, že tak slavný muž tak dětinsky sobě počínaje s dítětem hrá, on prosil ho, aby toho žádnému nepravil, až sám také dítky míti bude, namítaje, že když sám bude otcem, lépe jaká jest otcovská k dětem náklonnost, vyrozumí a na tom, což nyní za dětinství má, horšiti se přestane.

Kdykoli tedy děti od jiných něco vidouc téhož dělati se pokoušejí, přáti jim toho: avšak poněvadž některé věci nebezpečné by byly (jako nožem krájeti, sekerou sekati atd.), v něčem pak dětem, to do rukou dada, škoda by se státi mohla (jako s hrnci, sklenicemi, kníhami atd. zacházení), příhodné bude, místo pravého nádobí, přistrojené pro ně titěrky míti: nože olovené neb sic tupé, sekery a kordy dřevené, knížky staré nepotřebné, bubny, truby, koně atd. dřevené, pluhy, vozičky, sáně, mlýny, domy a t. d. malé a cokoli podobného: s těmi věcmi nech třeba vždycky hrají a tím sobě tělo k zdraví, mysl k jemnosti, oudy těla k hbitosti a potočitosti cvičí. Rádi také děti domy :

stavějí a lípají buď z bláta neb z třísek, holí, kamení: což znamením jest a začátkem architektiky t. stavitelství. Summou s čímkoli neškodným děti hráti chtějí, pomáhati jim raději nežli překážeti náleži; nebo čím jiným zanáseti se nemají, a zaháleti tělu i mysli škodná věc jest.

Po stupních pak let jda, v prvním roku řemeslení jejich jest, když se naučí ústečka odvírati ku pokrmu, hlavičku na sobě držeti, oči obracet, do rukou něco bráti, sedati, státi atd., čehož všeho více přirozením nežli cvičením dosahují.

V druhém a třetím roce mechanika platněji se jich chytati bude. Tu zajisté porozumívají, co jest běhati, skákat, vrtěti se, hráti s něčím, zapalovati něco, hasiti zase, točiti neb přelívati vodu, fochrovati něčím, přenášeti něco z místa na místo, zdvihati, klásti, káceti, stavěti, obracet, svíjati, rozvíjati, ohýbati, přímíti, lámati, krájeti atd., čehož se jim dovolovati i něco ukazovati má, jak čeho příčiny.

Rok čtvrtý, pátý, šestý práce a řemeslení plný bude, jakož býti má. Nebo není dobré znamení, když dítě příliš tiše sedí a chodí: vždycky běhati a vždycky něco dělati, zdravého těla a čerstvé mysli jistým důvodem jest. Protož, jakž navrženo, očkoli se pokoušejí, přáti jim toho a napomáhati, aby co dělají, vždy s ně-

jakým rozumem bylo a k dalším opravdovým věcem se hodilo.

Mají také do malířství a písařství zavozovány býti hned v této mateřské škole dítky, a to hned třeba v třetím neb čtvrtém roku, jak se při kom k tomu mysl znamená aneb vzbuditi můž: jmenovitě dáváním jim do rukou křídý (neb uhle u chudších), a tím aby sobě punkty, čáry, háky, kliky, kříže, kolečka dělaly, jak chtí; čehož se jim i mustr pomalíčku ukazovati můž, vše ze hry a kratochvíle. Tím zajisté způsobem ručičku sobě k držení potom křídý a k děláni trhů navedou, a co jest punkt, co čára neb čárka atd. vyrozumějí. Což bude preceptora čistý fortel.

Ku pracem myslí přistoupíc dialektika tu jiná býti nemůž, než přirozená a zvykem nabytá jak při čem rozumu ti, s nimiž bydlí, užívají, dobře neb zle, tak děti tomu po nich se učí. O čemž není tuto co poroučeti.

Arithmetiky začátek sotva v třetím létě býti můž, když začínají nejprv asi do pěti, potom asi do desíti počítati, aneb aspoň to jadrně vyslovovati, by pak nejprv, co to jest, nerozuměly. Potom začnou samy od sebe, nač se to počítání děje, vyrozumívati. V čtvrtém, pátém, šestém létě, naučí-li se asi do dvaceti pořádně počítati, a že sedm jest víc než pět,

patnáct víc než třináct, atd. hbitě rozhodnouti, dosti bude. Co v počtu sud a co lich jest, ze hry, kteráž sud lich slove, snadně vyrozumějí. Dále jich do arithmetiky vésti (addováním, subtrahováním a t. d. obtěžovati chtěje) daremné jest i škodné: poněvadž nic na prosto v mysli naší tížeji se nepořádá jako počet.

Geometrie chápati začnou asi v druhém roce, porozumíváním totiž, co veliké a co malé slove, a zatím potom, čemu se krátké neb dlouhé, široké neb úzké říká; v čtvrtém roku prospějí, budou-li některých figur rozdíl znáti, co totiž kolo slove, co lina neb čára, co kříž a t. d.; naposledy jména měř vůbec známějších: dlaň, píd, loket, sáha, váha, pinta, žejdlík a t. d., a jest-li že co víc samo jim v známost vejde, a oni sami měřiti, vážiti, přirovnávati jednoho k druhému, pokoušeti se začnou.

Muzika nej přirozenější nám jest; jak se na svět dostáváme, hned písničku, pád rajský připomínající, zpíváme: A, á, é. Kvílení, pravím, a pláč nejprvnější naše muzika jest, již dítkám zbrániti nelze, aniž (by i bylo možné) sluší, protože k zdraví napomáhá. Nebo dokud jiných těla exercicí a hýbání není, tímto se prsa a vnitřnosti čistí a propravují. V druhém roce muzika zevnitřní již také dětem libá býti začíná, zpívání, hudební, helekání, bříinkání, zvonění, hodin

bití, hraní na nástroje muzické. Protož jim toho mírně dodávati, aby k melodii a harmonii uši i mysl jejich zvykali. V třetím roce dětinská muzika ještě se také na poslouchání stavovati musí. Protož zpívá-li se před a po stole, neb při modlení, to ať se v přítomnosti dítek děje, a jim k tomu, aby jakž takž pozorovaly, pomoc činí: též má-li kdo příčinu na některý nástroj před dítkami hráti, též je do chrámu, kdež celé shromáždění zpívá, s sebou bráti a t. d., dosti bude. V čtvrtém roku zpívání některým již nebývá nemožné: při zpozdilejších se ještě odložiti můž, toho jen, což o minulém roku řečeno, šetře. A přidati se v tomto roku můž (zvlášť pacholatům) píšťala, buben, husličky dětinské a t. d., aby sobě pískati, břinkati, drndati a tím i sluch k rozličným hlaholům oblomovati i v něčem následovati zvykali. V roce pátém (jest-li že toho v čtvrtém nezačato), čas bude, aby ústa svá v písničkách a chvalách duchovních odvírati, a hlasu svého k chvále Bohu stvořiteli užívati začínali. Mohou tedy po modlitbě učení býti zpívati veršiček ten kratičký: „Ej žádámeť, uslyš nás, a smiluj se nad námi.“ A když ten uměti budou (byť v měsíci neb dvou), vzíti druhý: „Uslyš modlitbu naši, kterouž srdcem i hlasy před tebou prosíme, pro jméno tvé žádáme.“ Opět asi v měsíci můž přivzat býti po

ranním modlení: „Dejž to z milosti Otcovy,“ a t. d., a brzo potom večerní veršík: „Myš se tobě poroučíme, s tělem i také s duší“ a t. d. V šestém roce mohou při vánocích naučení býti veršíčkům těm dvěma: „O naplňujž nás svým duchem, pane Jezu Kriste“ a t. d., aby (vedlé oněch prvnějších: neboť se to vždycky obnovovati musí) i ráno i večer po modlení zpívání byli. Při začátku postu: „Dejž ať můžem za tebou s svým křížem stačiti“ a t. d. C. 7; v půlpostu: „O budiž tobě chvála, králi kněže věčný“ E. 19 (oba verše); při velikonoci: „Milý Ježíši vzkříšený“ a t. d. D. 18 (tři veršíčky); a bylo-li by které na to dítě hbitší, mohou potom ještě připojení býti: „Děkujme Bohu našemu, že nás přitřhl k synu svému“ atd. tři verše. E. 3; při vstoupení ať po modlení zpívají: „Pro své vstoupení“ atd. E. 12; o sv. Duše: „Buď chvála věčná Otci i Synu,“ a t. d. E. 20; o sv. Trojici přivzítí k tomu verši: „Uslyš modlitbu naši“ a t. d. verš předcházející: „Bože Otče i Synu“. Potom dále někdy: „Bože děkujemeť vždy bez přestání“ a t. d. F. 18. Zatím: „Chvalmež dítky Pána, David napomíná“ a t. d.

To vše i víc nad to rodičové a pěstounové, s dítkami večer po pracech, neb po obědě se pomeškajíc a s nimi pozpívajíc, snadniče v mysl uvéstí mohou; nebo tu již pamět jejich

prostrannější a ohbitší jest, než před tím, i víc chápá i příčinou rytmů a melodie, snáze a liběji. Čím víc toho uměti budou, tím se jim to víc líbiti bude, a Boží chvála z úst nemluvnat se rozhojní. Blahoslavený dům, kdež se tato Davidovská muzika hlučně drží!

Kapitola VIII.

Jak v výmluvnosti cvičeny býti mají dítky.

To, čím se člověk od hověd dělí, jest rozum a řeč: první to pro vlastní svou potřebu, druhé pro bližní maje; protož o oboje to stejné péče býti má, aby člověk jak mysl, a z myslí jdoucí všech oudů hnutí, tak i jazyk co nejvybroušenější měl. Ponavrhše tedy, kterak mysl mládeže, jakož v známosti věcí, tak i chápání se díla všelikého podpírána a štemflována býti má, již také něco o formování jazyka připojíme: jaké totiž začátky kdy a jak v grammatice, rhetorice a poëtice bráti mohou,

Grammatika při dítkách některých zjevuje se dříve půl roku, obyčejně pak při dobíhání roku: jmenovitě, když se jim litery a syllaby některé na jazýčku formovati začínají, jako: á,

é, í, ha, ba a t. d. Ale v druhém roku plněji bývá, když již celá slova vynášeti se pokoušejí; kdež obyčej jest slovíček nejprv k vypovídání snadných jim poskytati: tata, mama, papa, bumba atd.; a to své místo má. Nebo od snadnějších věcí vždycky začínati přirození velí; říkati pak tak, jakž my odrostlí říkáme: otec, matka, jísti, píti a t. d., teprv se ohýbati začínajícímu jazyčku pracno přichází, nýbrž nemožné jest; protož jim snadnějších oněch přiti sluší. A však, jakžby sobě trošičku jazyk pooblomili, škoda jest s nimi se rozmázeti a učiti je třeba bez r, bez ř, bez k a t. d. mluvíti, jakž někteří činí a do kolika let dítkám svým tak mluvíti dopouštějí: blána, bzidký, toláč, místo brána, břídký, koláč a t. d. A tak majíc se potom většímu něčemu učiti, mluvíti se teprv učí a napravovati toho, čeho se prv kaziti naučily: ješto proč nemá matka, sestra, chůva s dítětem volně již ústa otvírajícím ze hry a kratochvíle pracovati, aby litery a syllaby dobře, vlastně, jadrně, ostře vypovídati se učilo? buď v slovích (však napřed kratších, jako: rada, hora, pár; páři, záře, řeč a t. d.), aneb třeba samotné litery a syllaby nejprv er, ka, žet, eč, eř a t. d.

To jejich ten rok grammatické cvičení, kteréž se i do třetího léta vztáhnouti můž, a někdy vztáhnouti musí, když některým zpozdilost

překáží. V čtvrtém roce šetřiti se také můž, aby akcentové dobře vypovídání byli. Ale toť sic samým zvykem přijde: jakou pronunciací slyší, takové zvyknou. V pátém a šestém roku řeči tak silně přibývati bude, jak rozumu, jen je vždy cvičíc, aby co na sobě mají, co v domě vidí, s čím se obírají, to vlastně jmenovati se učili. Protož otázky často býti mají: Co to jest? co to máš? co děláš? jak tomu říkají a t. d.; přitom však vždy šetřiti, aby k jadrnému a ostrému vypovídání přidržení byli: více tu není co přikazovati. K tomu pak ostrému a hbitému vypovídání můž se jim nejspíš žertem pomoc činiti; k. p. Nu kdo lépeji (neb spěšněji) vypoví: Petře, nepřepepři pepřem pepřeného vepře; neb: Chytrý chytil kapra v prudkém proudě maně. Item prav: Železo zaželezilo-li je se či nezaželezilo? Též rci: Nabuchodonozorova socha. A cokoli podobného.

Rhetorika také v prvním hned roku začátek bere, a to od druhého poslednějšího dílu, to jest od gestů. Nebo dokud tomu věku rozum a řeč v kořenu ještě hluboko vězí, gesty a posuňky zevnitřními je s sebou a věcmi známiti obyčej máme: bráním jich, kladením, zase zdviháním, něčeho ukazováním, smáním se na ně a t. d., vším tím obmýšlejíce, aby zase na nás hleděli, zasmáli se, ručiček nám podávali, k

nám se tlačili. A tak dříve sobě skrze gesty, nežli skrze řeč, rozuměli se učíme, jakž i s lidmi němými a hluchými činiti se musí.

Může pravím dítě i v prvním hned roce, i ovšem v druhém naučeno býti, aby rozumělo, co jest tvář veselá, co zůřivá; co hrožení prstem, co vábení rukama, co kývání hlavou, co strkání od sebe rukou a t. d., všemu tomu pravím snadniče dítě porozumí: což základem jest *actionis rhetoricae*.

V třetím někdy roce začnou mimo gesty figurám porozumívati, a jich následovati: někdy s dotázkou, někdy s podivením, někdy s zamlčením a t. d. něco povídajíce.

Tropů (t. slov a vyznamenání jich, jednoho v druhé tak směřování) nemnoho chápati mohou, dokud se vlastnímu slov vyznamenání vyrozumívati teprv učí; a však uslyší-li v pátém a šestém létě co toho od vrstevníků svých, neb od chův a jiných domácích, uchytí také. O čež starosti žádné netřeba: ani aby tomu rozuměli, ani aby něco toho uměli; nebo času vyšším těmto věcem (ozdobám řeči) hojně jest. K tomu jen připomínáním tohoto směřuji, abych ukázal, jak se všech umění kořeno^{ve} při všech dítkách hned z maličkosti (ačkoli toho nekaždý soudí) zakládají, a že na ten základ dále potom

stavěti není nemožné, ani nesnadné, když se jen rozumně s rozumným tvorem postupuje.

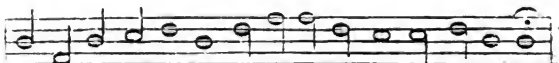
Podobné jest, což se o poezi (jenž jest umění řeč do veršů vážící, a jako faldující) říci můž: že počátek její hned za počátkem řeči jde; protože dítě, jak slovům rozuměti začíná, hned se v harmonii a rytmech kochati začíná. Protož moravské chůvy, když dítě upadnouc neb zavadíc někde a urazíc se pláče, těmito rytmy je kojívají: „panca lanca, kus mazanca: kdyby to robě sedělo, tohoby nemělo.“ A české: „kuta lisa kde's běhala? do kuchynky; co's tam měla? tři buchynky. I hle, kdyby děfátko sedělo, tohoby nemělo.“

A líbívá se to dětem tak dobře, že nejen umlknou snadně, ale i rozesmějí se. V Čechách také pleskajíc dětem ručičkami zpívávají: „Cundy cundy cundičky, dal nám pán Bůh ručičky, aby nožičky běhaly a ručičky dělaly“ a t. d., a vidí se patrně, že se to dětem líbí: protož se jim toho přátí má; to zajisté jest skloňovati se k mdlobě přirození.

V třetím a čtvrtém roku dobré by bylo, aby takových rytmů přiděláno bylo, kterýchžby dětem chůvy jako ze hry přednášely, nejen k chlácholení jich, ale také, aby jim v paměti uváznouc, napotom se hoditi mohly; k. př. ko-libajíc dítě roční neb dvouleté zpívati mohou:

Spi mé mi - lé poupě, spi ma - lé holoubě,
An - gel Bo - ží z nebe, o - pa-trujž mi tebe,

spi mi do-brou chvíli, hodinu, tři, čtyry, dětátke.
a - by či - stě spalo, ve zdraví zas vstalo, dětátke.

V čtvrtém, pátém, šestém létě v poezí
prospěch bráti budou skrze učení se na paměť
veršičků pobožných, o nichž při cvičení po-
božnosti v kap. X. oznámeno bude. Můž přidán
býti i verš metrický tento:

Kriste, Beránku Boží, jenž snímáš hříchy kajících,
Tvá viny naše shlad, shlad zásluha, Kriste Beránku!

Ačkoli zajisté, co to jest, když rytm není,
rozuměti nebudou: potom však, když v škole
metrum vyrozumívati přijde, milé jim bude, že
již prvé něco toho při sobě najdou, čemuž prvé
nerozuměli.

Na tom tedy se poěsis dětinská stavovati
musí, aby rytmů a veršů něco umějíc, že
mezi takovým slov vázáním a obecným prostým
mluvením rozdíl jest, rozuměti začínali.

A potud o výmluvnosti, jak daleko v ní šestileté dítě přivedeno, a jakými stupni vedeno býti má.

Kapitola IX.

Jak v mravích a ctnostech mládež cvičiti.

O ctnostech zevnitřních, kteréby nejpředněji v mládež štěpovány býti měly, v kap. IV. ukázáno; nyní poukázati se má, jak to opatrně a s jistým prospěchem má činěno býti? jak mdlý tento a nerozumný ještě věk takovým věcem učit? Odpovídám: jak mnohem snáze strůmek, aby tak neb tak rostl, ohnut a nastrojen býti může, nežli strom odrostlý; tak mnohem snáze v tomto prvním věku mládež ke všemu navedena býti může, nežli potom: jen toliko pravých k tomu prostředků užívaje, jenž jsou:

I. Příklad ctností a mravů ustavičný.

II. Poučování včasné a rozšafné.

III. Kázeň mírná.

Příkladů dobrých a ustavičných potřeba jest mládeži, proto že (jakž v didaktice veřejné plněji ukázáno) dětem pán Bůh povahy opičí dal, to jest chtivost jakousi k děláni všeho, co

jiné dělati vidí, tak že byť se člověku mladému nikdy nic neporoučelo a neoznamovalo, jen když *on* vidí a slyší, co jiní dělají, dělati tohotož tytýmiž způsoby zvykne, to neproměnným zkušením stvrzeno jest. Protož v domě, kde dítky jsou, převelikého pozoru potřebí, aby se nic proti vyčteným tu ctnostem nedálo, nýbrž střednosti, švárnosti, šetrnosti jedni k druhým, poslušenství, pravdomluvnosti a t d. všickni aby ostříhali. A to kdyby šlo plně, jisté jest, žeby nemnoho buď slov k vyučování, neb kázně k donucování bylo potřebí. Ale poněvadž sami odrostlí často a mnoho z glejchu vystupují, ne div, že mladí jak vidí, tak činí, zvláště poněvadž bez toho vlastní jest každému učedníkovi od kazu začínati, a přirození naše k horším věcem samo z sebe jest klopotnější.

Poučování tedy při tom také býti musí, a to včasné a rozšafné. Čas pak jest poučiti něčemu dítěte slovy tehdaž, když se vidí, že se ho příklad nechytá, aneb dělati něco vedlé příkladu jiných chtěje, že v to trefiti neumí: tu čas jest říci: takto a takto hle! hleď hleď, jak já dělám; neb jak táta, máma atd. dělá; nedělej toho, hanba; nebudeš tak pěkný; žebráci neb sedláci tak dělají atd. a podobně.

Obšírněji chtíti vyučovati, a nějaké ká-

zání o tom neb jiném dělati, není ještě čas, nic se nezpraví.

Kázeň pak někdy má připojena býti proto, aby se příkladové a napominání pozorněji chytali. A to má dva stupně: první jest okřiknutí, když se čeho nenáležitěho dítě dopouští; a však rozumně, ne aby ho zděsil, než předěsil toliko a k šetrnosti probudil; při čemž může také býti slovy potrestání a zahanbení, a zatím poučení a napomenutí, aby toho nečinil i s pohrůzkou. A jest-li že se náprava vidí, dobré jest, buď hned tu, neb po chvílce pochváliti zase. Haněním zajisté a chválením rozšafným velmi mnoho se může při dítkách, ba i při jiných lidech zpravit.

Neplatí-li to, druhý stupeň kázně jest přemrštiti metličkou, neb rukou pleštiti, pro ten cíl, aby se dítě upamatovalo, zahanbilo, a na potom pozornější bylo. Kdež nelze mi než požeirati na některých rodičích opičí a oslovskou lásku, kteříž dítkám všeho folkující, bez kázně jich růsti nechávají. Dělejte jim děti co dělejte, běhejte, těkejte, plačte, šklebte se, krikejte, broukejte, hněvejte se, zpouzejte, summou rozmázejte se, jak chcete, vše dobře, dítě jest vždycky milé dítě, škoda ho drážditi, jest dítě, — nerozumí. Ale ó sám ty nerozumné dítě! vidíš-li při dítěti nerozum, proč mu k roz-

umu nesloužíš, poněvadž ne k tomu, aby tele neb osle z něho bylo, než rozumný tvor, narozeno jest? Nevíš-liž, co písmo dí, že bláznovství sice k srdci člověka přivázáno jest od mladosti, ale metla kázně že je vyhání? (Přísl. 22, 15.) Proč ho v přirozeném bláznovství raději zdržuješ, než by mu tou milou, svatou, zdravou, časnou kázníčkou od něho pomáhal? Aniž tomu věř, aby dítě nerozumělo: nebo rozumí-liž, co to jest lotrovati, bouřiti, hněvati a sápati se, hubu nadýmati, pysky zmítati, na vzdoru dělati atd., ó porozumí jistě také velmi snadně, co metla jest a k čemu, a nad čím stráž drží! Ne v dítěti, než v tobě, neopatrný člověče, nedostatek rozumu jest, kterýž, coby i tobě i dítěti tvému ku potěšení bylo, nerozumíš a rozuměti nechceš. Nebo odkud jest, že mnoho potom dítky i rodičům zpuřné jsou, a je mnohým způsobem zarmucují? jediné že se báti jich nezvykly! Pravdivě zajisté povědino jest, že „kdo zroste neboje se, ten se sstará nestydě se“. Nebo se písmo plniti musí, že „metla a kárání dávají moudrost; dítě pak sobě volné, že k hanbě přivodí rodičku svou“. (Přísl. 29, 15.) Protož tam též radí moudrost Boží: „tresci syna svého a přineseš odpočinutí, a způsobí rozkoš duši tvé“ (v. 17.); kteréž rady když neposlouchají rodičové, nemívají odpoči-

nutí a rozkoše při dítkách svých, ale hanbu, stud, trápení a nepokoj. Jakož se nařikání nejednou slýchají: „Mám zlé, neposlušné, zperné děti“ atd., ješto co div, že co kdo sel, to žne? Nasil's jim v mysl svévolnosti, a chceš ovoce kázně zbírat? nemůž to býti; nebo strom nestěpovaný štěpného ovoce nésti nemůž. Protož se prv o to starati bylo, dokud strůmek byl mladý, dokud bylo štěpovati, ohýbati, rovnati, přímíti, a nebylby tak křivě zrostl atd. Ale poněvadž tak mnozí kázně zanedbávají, co div, že svévolná, divoká, bezbožná všudy chasa roste, Bůh se dráždí a pobožní rmoutí.

Sem přináleží choulostiví rodičové, kteříž na dítky kysele pohleděti nesmějí, jich se více než děti jich bojíce. Takoví někdy sami pobožní jsouc, pěknými jen napomínáními všecko zpravití chtějí; kázně pak nikdá nepříčiní, ješto bez té býti nemůže. Rozumně zajisté jeden z moudrých řekl, že dítě, by anelem bylo, metly však potřebuje. Eli zdali sám pobožný nebyl? zdali pobožně synů svých nenapomínal? (1 Sam. 2, 24.) A však že skutečné kázně nepříčinil, zle se mu podařili, a on svou měkkostí na sebe i zármutku mnoho, i hněv Boží a vyhlazení na všecken dům svůj uvedl. (Ib. v. 29. etc. a 2, 13. 14.) Ne zle takovým Geilerus figuru po-

stavil : děti rvoucí se a nože do sebe pichající, otce pak stojícího před nimi s zavázanýma očima.

Již po částkách o položených napřed ctnostech, jakby v nich rozumně, pěkně, povlovně cvičeny býti měly dívky, ponavrci se má.

Přední jest středmost, protože základ zdraví a života a matka všech jiných ctností. To sobě zvyknou, bude-li se jim toliko podle potřeby přirození pokrmu, nápoje, snu dodávati. Tak zajisté živočichové jiní za samým toliko přirozením jdouce, nad nás lidi více středmosti ostříhají. Protož dítkám tehdaž toliko jísti, píti, spáti dávati se má, když přirození pobízí, to jest, když na nich lačnost, žízeň, dřímotu znamenati; dříve než se to znamená, míti je k jídlu, pití, snu, nerozum jest veliký; ovšem pak mimo a přes vůli a chuť jejich do nich cpáti a liti a k spaní je nutiti. Dosti jest dávati jim jak a pokud přirození žádá. Ale potřebí zase šetřiti, aby přirození oklamáno nebylo, jakž se děje, když se ústům mlsu a lahůdek dodává. To zajisté jsou lihy, po nichž se více, než potřeba káže, do člověka vluzuje pravá nestředmosti vnada. Ač tedy neškodí, někdy něco lahůdky dětem podati, potravu však z lahůdek dělati, náramně škodí; jakož zdraví (o čemž níž v kap. IX.) tak i mravům.

II. V švárnosti a plechotě prvního hned roku začátek může býti kladen čistotným jak nejvyšší možné dítek chováním; čemuž chůvy, jak to býti má, rozumějí, jest-liže rozumnější. V druhém, třetím a dále roku učití je sluší jísti pěkně bez pipání, mlaskání, jazyku vyplazování atd.; pít pak bez prznění, prskání, hltání neslušného. V šatech plechoty jakéž takéž pomalíčku také se vyhledávati můž, aby se nevozili, nekáleli, nešpinili z úmysla, jakž někdy z nerozumu děti činí, a rodičové z nerozumu také všecko jim přehlédají.

III. Pozorlivosti na starší snadně zvyknou, jest-liže opravdový od nich na sebe pozor cítiti budou. Protož bude-li dítě tytýž napomenuto, tytýž okřiknuto, tytýž přemrštěno, nestarej se, dá na tě pozor: čemuž na odpor čelí všeho dětem přehlédání, jakž činí příliš nezdrželivě dítky milující. Milovati dítky přirozené jest; ale nezjevovati jim celé lásky, opatrnost jest. Ne bez zdravého zajisté uvážení Sirach napsal: Kůň neokrocený. tvrdoustý bude, a syn sobě volný doskočný. Chovej rozmazaně syna svého a předěsí tě, pohrávej s ním a zarmoutí tě. (Sir. 30, 8. 9.) Protož lépe jest v bázni a ostýchání dítě zdržeti, nežli všecka střeva svá jemu vyjevovati, a k zhýralosti, otrlosti, zaufalosti příčinu dávati.

Dobré i jiným pouštěti k nim právo, zvláště lidem starým, aby kdekoli jsou (nejen rodičům na očích), na se pozor míti zvykaly, a tudy se i k jiným lidem stud a uctivost v srdcích jejich zakládala. Protož nesmyslně činí, kteří na děti své žádnému ani pohleděti škaredě nedají, a řekne-li kdo co neb napomene, o to se třeba dětem v oči ujímají. A tuť mladá krev, jakoby ji na kůň vsadil, popne hned a na kel vezme. Vyhýbati tedy tomu se vši pilností.

IV. V skutečném také poslušenství pilně je cvičiti třeba, protože to základem potom velikých ctností bude, jest-li že se vůle své lo-
miti, a vůle cizí šetřiti naučí; an mladistvých révů a outlých štípků nenecháváme, aby kam chtí rostli, než přivazujeme je k kolí, aby k nim připati jsouce snáze se vyzdvihovali až do zmocnění. A zdaž nevíme, že pravdivě řekl Terentius: *Omnes licentiâ fieri deteriores* (že soběvolnost horší lidi činí). Kdykoli tedy otec neb matka dí: Nech toho, poď sem, seď, dej sem nůž, podej mi toho atd. přidržeti je, aby jak se poroučí, tak činili. Chtěla-li by se svámysl a zpoura zjevovati, okřiknutím a potrestáním rozumným snadně se vyhnati můž.

V. Nacházíme, že Peršané při cvičení dítek vedlé středmosti nejpilněji toho hleděli, aby

pravdu mluvíti zvykali, a ne bez příčiny: poněvadž přemrzutá jest při člověku ohava, jazyka ošemetnost a faleš. *Mentium servile est vitium et a cunctis mortalibus insectandum*, dí Plutarchus: Chlapská, prý, věc jest lháti a hodná, aby ji všickni lidé v ošklivosti měli; jakož o Bohu písmo praví: že jemu v ohavnosti jsou rtové lživí (Přisl. 12, 22). Přidržeti tedy k tomu dítky, aby udělají-li co zlého, nezapírali, ale se pokorně přiznali, a zase čeho není, toho nemluvili. Protož Plato nedá před dětmi básní a historií smyšlených vypravovati, než z místa je k věcem opravdovým vésti. Nevím tedy, jak to ostojí, což někteří obyčej mají, děti navozovati, když co udělají, sčítati na jiné, a když to umějí, z toho sobě žert a smích strojiti. Ale komu hůře jako dítěti? kterěz zvykne-li lež za žert sobě pokládati, zvykne lháti.

VI. Proti spravedlnosti čelící cizích věcí žádost ne tak se ještě v tomto prvním věku zjevuje, kdyby ji někdy samy chůvy, aneb kdo s dětmi zacházejí, v ně nevtrušovali. Ale bývá to, že před dětmi jeden druhému jeho věci bere a přechovává, aneb od potrav něco ustraňuje, neb vždy na to, což jeho není, sahá. Což buď že se žertem děje, neb opravdu, děti vidouc, témuž se učí; protože (jakž nejednou již řečeno) naprosto opíčata jsou, co uhlídají,

to jim vážne, to dělají také. Protož i v té části chůvám a jiným, kdo okolo dítek jsou, rozumně postupovati sluší.

VII. Zahálka že jest polštář Satanů, svatí Otcové říkali, a pravdivě. Koho zajisté Satan nezaměstknaného najde, toho jistotně sám zaměstkná, nejprv myšleními zcestnými, potom i skutky zlými. Nedopouštěti tedy člověku hned z mládí zaháleti, alebrž v práci ustavičné ho zavozovati, opatrnost jest; protože se tím zlému pokušiteli cesty zasekávají. A však práce míním, s jaké býti mohou, byť nic nebyly jiného (jakož býti nemohou) než hříčky toliko. Lépe jest hráti než zaháleti; nebo ve hře vždy se něčím mysl zanáší, a často i brousí. A takť zavozovati dítek v práci nebude nesnadné, když samo přirození k tomu je vede, aby vždycky něco dělali; o čemž níže v kap. VIII.

VIII. Dokud se mluvíti učí děti, dotud jim žvatlati volno buď, co nejvíc chtějí a mohou; ale když se mluvíti naučí, velice také potřebná věc jest učiti je mlčeti: ne abychom sobě z nich němé maňasy dělali, než rozumné obrázky. Kdo za malou věc pokládá uměti mlčeti (dí Plutarchus), ten málo rozumí; poněvadž veliké moudrosti začátkem jest rozumná mlčelivost. Nebo prý mlčením žádný se nikdy

nezavedl; mluvením přemnoží vždycky zavozují. Ješto sic byť i bez toho bylo, pro to samo, že oboje to (mluviti a mlčeti) všeho našeho ve všem životě a obcování i základem jest i ozdobou, spojeno hned v kořenu svém tak býti má, abychom jednomu při druhém učení byli. Učiti tedy rodičové mají dítky mlčelivosti: předně aby v modlení a při náboženství (doma neb v shromáždění) tiše sobě počínali, povyků, běhání, vrtění se, štěbetání, křiků v ten čas nedovolovali jim. Tolikéž když otec a máti co poroučí, ať se učí mlčíc pozorovati, a tomu, co se mluví, porozuměti. Druhá mlčelivosti částka bude řeči rozvážlivost, aby než co propovědí, aneb na dotázku odpovědí, uvážiti nejprv zvykali, co a jak rozumně promluvíti mají. Nebo tlampati, co slína k ústům přinese, bláznům náleží, ne těm, z nichž rozumný tvor míti chceme. A však, vždy pravím, jak věk ten chápati a stačovati můž; jen ať předce na to rozumní rodičové pozor mají.

IX. Trpělivosti obvykne dítě jakéž takéž, jest-li že se milkování a rozmázení s ním přílišného na straně zanechá. Začínají se při některých hned v druhém a třetím létě věku vášničky zjevovati, kteréž jako mezi kvítím bodláčí za mládí vyplívati nejlépe, k. p. při některém jest svávůle a zpoura, co sobě upře, to míti

chce křikem i jinak; při jiném hněvivost a zlobení a mstivost, hází, bije. Ale to poněvadž nejsou přirozené povahy, než podrostající koukol, musejí rodičové a pěstounové více rozumu míti, a takovým zlým věcem hned v kořenu brániti. Přejde to v prvním tomto věku snázeji, a bude platněji, nežli potom, vkořeniti se týž nectnostem dada. Daremné jest říkati, což říkají někteří: Dítě jest, nerozumí. Nebo že nerozumný sám jest, kdo tak mluví, již prvé ukázáno. Nemůžeme na zahradě neúčinných bylin hned jakž z země lezou plíti, protože jich ani dobře od osení rozeznávati, ani rukou ujímati nelze; pravda to jest: avšak pravda také, že s nimi až do zrostu čekati netřeba, protože potom kopřiva víc pálí, bodlák víc bode, a mezi tím se právě byliny zemdlívají a dusí, nýbrž když neřest ta zsilené kořeny již majíc násilně se vytrhává, při tom se často i přistojícímu oseníčku kořen podtrhuje a na mizinu přivodí. Protož, jak nejdřív koukol, kopřivu, bodlák znamenáš, hned vytrhni, a porostou právě byliny tím lépe. Vidiš-li, že dítě chce přes potřebu do se cpáti neb líti, přes potřebu med, cukr, ovoce mlsati: buď rozumnější než ono a nedávej mu. Odejdi s ním, zamysli mu jiného něco, ani na pláč nedbej; poplačíc nechá tak a odvykne, a bude toho znamenitý užitek. Tak chce-li

zpouřu provoditi, nefolkuj mu, okřikni, přemršť, to po čem křičí, dej v stranu: vyrozumí jistě, že na tebe pozor míti má, a ne co se jemu zamane, než co se tobě líbí, to činiti. Není k navedení na to dvouleté dítě nic mladé. Však šetřiti zase, aby se s dítětem nedráždil a jeho nepopouzel; to by zajisté více k zvášnění posloužiti mohlo.

X. V služebnosti děti cvičiti žádná práce není, protože ony samy od sebe rády se všeho chytají; jen jim toho nebrániti, a jak to rozumně dělají mají, je poučovati. Můž tedy otec a máť i coby sami neb skrze čeledína zpravití mohli, tytýž dětem poručiti: Mé děťátko, podej mi toho; zdvihni to; na, polož to na lavici; dones to na stůl; jdi zavolej Pavla; řekni ať Anna jde domů; na, dej tomu žebráku halírek; běž k stařeně, prav dobrý den, a že se ptám jak se mají, a vrať se hned zase atd., vše jak k čemu či věk a spůsobnost. A cvičiti je také potřeba k hbitosti, aby když se co poručí, i hry neb jiného zanechajíc, skočili: taková ochotnost k službě starším, když sobě v ní z mládí zvyknou, znamenitou potom jejich bude ozdobou.

XI. Zdvořilosti jak mnoho rodičové sami umějí, tak mnoho k ní dítkám svým sloužiti obyčej mají; protož tu zvláštního poučování nepotřeba. Milostné jest dítě, které se i k rodičům

i k jiným ochalebně, přívětivě, libezně stavěti umí; což některým jako přirozené jest, jiným cvičení třeba. Protož i toho zanedbávati nesluší.

XII. Naposledy však, aby ta ochalebnost a přívětivost nebyla opičí a bez rozumu, stydlivosti, vážností a uměním temperována býti má. I onen osel, vida jak se psiček ku pánu lisá, na klín skáče, oblizuje, lahodí, totéž dělati se pokusil: ale že pak mu to jako oslu slušelo, kyjem za své pochlebování dostal. Protož i mezi dětmi, co komu sluší, toho se šetřit musí. Aby pak slušelo všecko, co se dělá a dělati má, učiti je potřeba zevnitřním posuňkům: jak slušně seděti, rovně choditi, přímo státi (vše bez hrbení se, viklání, vrtkání, klácení, šmatlání); když čeho potřebují, prositi; když se jim dá, poděkovati; když koho potkají, pozdraviti; když vítají, ruky podati; když s staršími mluví, ruce tiše držeti, klobouk sňatý míti atd., a cokoli víc k dobrým a počestným mravům přináleží. O čemž plnější poučování jinde jsou: tuto připomenutí toliko potřebí bylo.

Kapitola X.*Jak v pobožnost mládež zavoditi.*

Netěš se z dítek, není-li bázně Boží při nich. Lépe jest bez dětí umřiti, nežli nepobožné míti, dí moudrý Sirach. (Kap. 16, 1.) Nadevšecko tedy nejvýš ať se starají rodičové o navedení dítek svých k neošemetné pravé vnitřní pobožnosti, bez nížby sic i umění i mravové jacikoli více ke škodě nežli úžitku byli: tak jako nůž, meč, sekera v ruce pošetilého, čím ostřejší tím škodnější.

Ačkoli pak prvního i druhého roku při dítkách pro outlost věku, a rozumu ještě v hlubokém kořenu vězící nedospělost, málo co dělati lze, mimo to, což Bůh skrze přirození a vnitřní svou milost činí: začátek však všeho nám při nich povinného díla, a tak i pobožnosti v ně uvozování naprosto býti musí, abychom tak Bohu a přirození, což na nás jest, pomáhali.

V pobožnosti tedy dítek v nově narozených ačkoli učiti nemůžeme, ale však můžeme na místě jejich sami se pobožnosti přiučiti, a v nich pobožnosti základ položiti modlitbami a křtem Kristu Ježíši je odevzdajíc a Ducha sv. za vnitřního, věčného vůdce a učitele jim vyžádajíc.

Mají tedy rodičové, hned jakž ucítí, že je Bůh plodem života obdařiti míní, Bohu se za

požehnání a posvěcení vroucně modliti, poněvadž písmo učí, že kdo svatým býti má, hned od života matky oddělen a posvěcen bývá. (Jer. 1, 5. Žal. 22, 11. Isa. 49, 1.) Takové modlitby těhotná matka s otcem každodenně bez přestání konati i jinak v pobožnosti ten čas těhotnosti své trávití má, aby dítě její hned pod srdcem jejím v bázni Boží začátky bralo. K té potřebě tedy nechť slouží matkám těhotným modlitba v kap. V. položená.

Když pak Bůh dar svůj viditedlný učiní, a jej z temnosti na světlo vyvede, povinni jsou rodičové ku poctivosti ruce Boží, kteráž tu při čerstvém skutku (jakž pobožný jeden theolog píše) zastížena jest, nového toho světa hostě políbiti. Neboť na tom stojí nepohnutě, což ona moudrá matka vyznala, že my nevíme, jak se v životech našich dítky počínají, aniž my jim ducha a života dáváme, ani počátečné jich složení pořádáme, ale ten světa stvořitel formuje rodinu lidskou, atd. (3. Macheb. 7, 22.) A spatří-li plod živý a zdravý, celých a neporušených oudů, mají hned štědrému dárci pokorně poděkovati, i aby dále stráží angelskou před ourazy hájiti a k šťastnému vychování a zvedení nebeského svého požehnání uděliti ráčil, vroucně se modliti.

Starati se zatím, aby což jim Bůh dal, zase

Bohu odevzdali, a to skrze křest svatý, co nejdříve; žádající horlivě, aby milosrdný Bůh což stvořiti ráčil, ráčil také v Kristu spasiti, a Ducha sv. za vůdce k spasení dada, tím milosti své při něm i hned zapečetiti; slibující také srdcem celým a upřímným, že dá-li děťátku jejich život, od všelikých světa a těla marností je odvoditi a s ním k jediné slávě Boží směřovati chtějí a míní. Tak činila Anna, že syna svého Samuele, před počětím, po početí i po porodu vroucími modlitbami Bohu odevzdávala, a Bůh vyslyšav požehnal mu. Nebo nesnadno jest Božímu milosrdenství tím od sebe strkati, což se mu s takovou vroucností oddává; naproti tomu když sobě nedbale někdy v té věci i pobožní rodičové počínají, dává jim zlé a nepodařilé dítky, aby vědíno bylo, že to pouzí darové jeho jsou.

Skutečné v pobožnost jich zavozování můž se začíti tam někdy v druhém roku, když se rozumek zjevovati, a jako z pupence kvítek rozvínati začíná, tak že rozdíl mezi věcí a věcí znamenati počínají; začímž hned také rozvazuje se jim i jazyk, a slova srozumitelná formovati se pokouší, tolikéž nohy se tuží a k chodu strojí. Protož tu již hojnější jest čas cvičení s dítkami začíti, však povlovně a tiše jako ze hry.

Předně tedy, když se starší modlí, aneb

k stolu neb po stole říkají neb zpívají, aby zvykali tiše seděti neb státi, ručičky také spíti a pokojně držeti; čemuž snadniče přivyknou, jen jim toho pěkný na sobě příklad ukazovati, a poněkud jim ručičky tak spaté na chvílečku držívati.

Druhé, aby z úst jejich hned se začínala chvála Boží, učiti je klekati na kolénka, skládati ručičky, hleděti zhůru, a říkati modlitbu nejprv kratší tuto: Beránku Boží, Kriste Ježíši, smiluj se nad námi, amen. A když se té za měsíc neb dva naučí, potom modlitbě Páně: však ne pojednou celé, než nejprvé s přístupem prosbě první, asi za týden, ráno a večer, i mezi tím, jednou neb dvakrát (nebo co chůva činiti má? nýbrž mohlo by dítě již trošku rozumně učeno býti, aby kolikrátkoli jisti chce a dáno mu býti má, nejprv modlitbičku svou zříkalo), kdyžby sobě tak na první prosbě jazýček i paměť ve dvou asi nedělích oblomilo, připojiti druhou prosbu, a všecko to opět s ním říkati asi dvě neděle; pak přidati teprv prosbu třetí, a tak až do konce. Přijde to snáze než jakž vůbec dělají, celý „Otče náš“ pojednou dávající; i musí se na něm dítě dvě neb tři léta učiti, a ještě třebas pořádně uměti nebude.

Třetí, můž mu také již někdy ukázáno býti

do nebe, že tam Pán Bůh jest, aby porozumívalo, proč se v modlitbě zhůru hledí.

V třetím roku může se přivzítí modlitbička tato: Milý pane Bože, račiž mi to dáti, abych se tebe bál (neb bála), tatíčka a matičky poslouchal (-la) a tobě se líbil (-la); dejž mi Ducha svého svatého, kterýžby mne učil a osvěcoval, pro Ježíše Krista Syna svého milého, amen. A za tím hned přistoupi k víře obecné křesťanské, tak aby jí dříve roku toho dokonale naučení byli: což snadně býti můž, každý den ráno a večer (i sic před jídlem) po modlitbě říkajíc prvního opět měsíce první článek víry, druhého druhý přivezma, třetího třetí a tak do konce. Toliko, že pokaždé ten v nově přivzatý článek i kromě modlení tytýž opětován býti má, dokudžby slova jeho jakž takž neuvázla.

Může se pak jim dovoliti po zřikání klečíc modlitby vstáti, a stoje víru říkati, proto aby se rozdíl mezi modlitbou a nemodlitbou znamenati učili. Item tu již čas bude při všelijaké příčině o pánu Bohu jim mluviti, aby vždycky o něm zmínky slyšíce vždycky ho nejvíce na pozoru míti, a vedlé toho jeho se báti i milovati zvykali. K čemuž jim způsobem jim pochopitelným všelijak služba činěna býti má, k. p. ukazujíc jim do nebe, že tam pán Bůh bydlí; na slunce, že to pán Bůh svítí; na hřímání, že

to pán Bůh hrozí a t. d.; slibováním jim, budou-li se rádi modliti, tatíčka a matičky poslouchati, že jim pán Bůh dá sukničku pěknou, nebudou-li že zahije. Může se také, kdykoli se jim nová šátka dá, aneb i snídání, neb cokoli jim libého, říkati, že to pán Bůh dává. Též jde-li se s nimi k mrtvému neb na pohřeb, ukazujíc jim zahrabávání neb i hovado zabitě, říci, že pán Bůh zabil, a podobně: vše k tomu cíli, aby Bůh a pamět na něj v mysl uvozována byla. Zdálo-li by se komu dětinské to, což se tu předpisuje: arci že dětinské; nebo s dětmi zacházíme, a jinak než dětinsky nemůžeme. An Bůh s námi odrostlými v slovu svém i sic v životě tomto jako s dětmi zachází, proto že jsme v pravdě děti, Božským a nebeským věcem, ne jakž samy v sobě jsou, než dle hlouposti naší rozumějíce (viz 1. Kor. 13, 11), a Bůh se k naší mdlobě kloní: proč ne i my k dítkám svým?

Když se víře naučí, zavéstí je do Desatera přikázání, a užívati téhož pořádku, o kterémž při modlitbě a víře navrženo: aby totiž ne všecko spolu přikázání s nimi říkáno bylo (nebo to i vtip ještě úzký zatemňuje i pamět mdlou zemdlivá), než po částkách, k. p.: první přikázání asi za týden pořád (ráno, po jídle, večer) s nimi říkáje; potom přivezma druhé přikázání (poněvadž jest delší) asi dvě neb tři neděle;

třetí opět asi dvě neděle; čtvrté dvě neb tři; páté dvě; šesté, sedmé, osmé, deváté spolu vzato býti můž, opět asi za dvě neděle; na-
posledy desáté přivezma, říkati již celé příkázání každý den při každém modlení vždycky, a to hlasitě, a sami již děti (neb dítě) ať říkají, u přítomnosti však otce neb matky, neb chůvy, neb kdo k tomu nařízen, kdožby pozor dával, aby nechybovali, a chybovali-li by v čem, aby napravoval. Ale nemenšího pozorů dávatí třeba na gesty, aby jim v modlení dopouštíno nebylo ohlédati se, neb vrtěti, ovšem rukama něco dělati: proto aby nábožnosti zvykali naprosto. A k tomuž již i poučování a napomínání potřebí i kázně, jakož okřiknutím někdy, tak i přemrštěním neb udeřením, neb snídání odepřením. Napomenutí můž býti před modlením, neb v samém modlení: přemrštění v modlení neb po modlení; vše za čerstva a za paměti, aby dítě rozumělo, nač se to vztahuje; však prozřetelně, ne aby zvášněno, než aby vycvičeno bylo.

V pátém roku k cvičení pobožnosti ať se přivezme modlitba nejprv večerní: Díky činím tobě, můj nebeský Otče a t. d.; potom kdyžby tu od polu umělo dítě, ranní připojiti, t. při večerním a ranním modlení s nimi ji říkajíc. (Požehnání stolu a díkčinění, bezpochyby z každodenního říkání již uměti budou.) Též ver-

šičky některé (v pátém a šestém létě) po modlení ať se s nimi zpívají, k. p.: Tě žádáme, uslyš nás, a smiluj se nad námi. Item : Uslyš modlitbu naši a t. d. a jiné, jakž v kap. VII. při muzice ukázáno jest.

Aby pak pobožnost v srdci se zakládající překážky neměla, dobré jest a nevyhnutelně potřebné v tomto věku přičinám zlým brániti, totiž: šetřiti pilně, aby nic bezbožného a mrzkého mysl nakažujícího dítkám ani na oči ani na uši nepřicházelo. Nebo jakož (dle Šalomounova vysvědčení, přísl. 18, 17) kdo se k soudci uspíší, toho pře spravedlivější se zdá: tak toto na věky pravé jest, že *primae impressiones haerent*, co se lidem mladým nejprvé do mysli uvede, buď dobré nebo zlé, to jim nejhloběji vězí, dokud živi jsou, aniž následující jiné věci ony podešlé a vkořeněné tak snadně vyprázdňiti mohou, jako bývá, když k soudci druhá strana přijdouc při svou lepší ukáže a prvního přednešení vyvrátí. Soudce zajisté utvrzeného jsa věku a soudu, která se koli věc patrněji provede, buď první neb poslední, té místo dává a druhá ustoupiti musí; ale lidí mladých teprv se formující mysl vosku jest podobná, na kterýž jaká se pečet za měkka vtiskne, a on s ní zatvrdne, tu drží, aniž jiné chytí, leč s velikou prací a násilně a i to nehladce. Ač daleká i tu jest

jednomu k druhému nerovnost: protože vosk, aby prvnější ráz pustil, rozežret a změkčen býti můž, mozek pak náš aby, co jednou chopil, zase to pustiti měl, na to na světě prostředku není žádného. Žádného, pravím, není ani umění ani způsobu, kterýmby člověk, co se jemu jednou v mysl a paměť vrýpí, pozbyti toho mohl, by i nejraději sám chtěl, nerci-li jiní poroucheli. Protož ne zle Themistokles raději artem oblivionis než memoriae vinšoval; poněvadž přirozená jest paměti naší moc, cokoli ujme, to snadně držeti, nesnadně pustiti. Ničeho tedy rodičům víceji šetriti nesluší (jak jim spasení dítek jejich milé), jako aby ve vše dobré je zavozující, ničemu zlému k nim nedali, a to i sami sobě pobožně a svatě počínajíc, i čeládku a všecky v domě k tomu přidržejíc; sic Kristus volá: Běda, kdo pohorší jednoho z maličkých těchto! (Mat. 18.)
A Juvenalis poeta, sic pohan, napsal:

Maxima debetur puero reverentia, si quid
Turpe paras, ne tu pueri contempseris annos,
Sed peccatum obsistat tibi filius infans.

to jest:

Uctivost zvláštní k dítěti
povinen jest každý mítí:
pácháš-li co neslušného,
styd se věku nevinného
nemluvně tvé, otče, tobě
uzdou ať jest v každé době.

Kapitola XI.

Jak dlouho mládež v mateřské škole zdržovati sluší?

Jakož bylinka neb strůmek z seménka svého vzrostúc, aby zdárněji růsti a lepší ovoce nésti mohla, přenášejí se a do jiné země vsazují, zvláště do zahrad a štěpnic k tomu oddaných: tak dítky v klíně mateřském poodchované, na těle i mysli posílené, v péči zahradníků (preceptorů) odvozovati sluší, a porostou tím zdárněji; nebo přeštěpovaný strůmek vždycky spanileji roste, a sadové ovoce vždycky lepší jest než plané. Než kdy pak to a jak?

Před šestým letem z mateřského klína vypouštěti a preceptorům k cvičení oddávati neradím, pro příčiny tyto:

1. Příliš dětinský věk více pěstování a šetrnosti potřebuje, nežli aby preceptor, celý zastup jich na péči a práci máje, stačiti k nim mohl. Protož v mateřiníném klíně ještě jim lépe.

2. Bezpečněji jest, aby se mozek prvé dobře usadil, nežli zaměstnáván býti začne; v dítěti pak do pěti i šesti let sotva se teménko právě zavírá, a mozk utvrzení svého dochází. Protož tu jen co pod pěstováním domácím sami chopiti mohou, lehoučce, nepatrně a jako ze hry, na tom přestávati se můž.

3. Aniž, děje-li se jinak, jaký úžitek jest; nebo pláň mdlá k štěpování vzatá mdle a z nenáhla roste, silnější spěšně a mocně. Koníček také příliš časně zapražený zemdlen bývá; ale dáš-li mu čas k vymrštění se, potáhne tím silněji a nahladí všecko.

4. Aniž dlouho jest do šestého (neb i začátku sedmého) roku čekati, když se zatím potřebných věcí neobmeškává, jakž již ukázáno, že i doma v prvním hned a počátečním svém věku mají v čem cvičení býti. A bude-li se tak díti, aby dítě podlé předepsané zprávy doma již v pobožnosti, mravich čistých (zvláště uctivosti k starším, poslušenství a pozorlivosti), též v rozumnosti, v dělání hbitém toho i jiného, a v mluvení neb vyslovování řeči své jadrným povycvičeno bylo, nebude nic pozdě v šestém roku k literárnímu v škole učení přistoupení.

Zase pak přes šest let déle doma dítě chovati také neradím; protože, čemu se doma (podlé již ukázané zprávy) učiti má, volně v šesti letech vynaučiti se můž. A nezanese-li se hned předce dalším dobrým cvičením, zanese se neúčitečnou zahálkou a zplaní zase. Ovšem pak nebezpečnoství jest, aby se z zahálky a rozmařilosti ty i jiné vady nepřichytily, jichžby potom jako zahuštěného koukole vyplévati ne

tak snadno přišlo. Protož nejlép předce pořád, co se začne, vésti.

Naposledy však ne tak se to míní, jakoby nemohlo jinak býti, než v šesti letech zúplna: muž býti o půl roku neb o celý dříve neb posléze, jak se při kom spatří. Nebo strom některý hned z jara ovoce nese, jiný v létě, jiný ku podzimku; než vidá se, že ranní květ spíše opadá, pozdní spíše dochází; podobně ovoce ranní k tomu toliko tu času jest, dále netrvá, pozdní pak dlouho leží. A protož ač některé ranní hlavy časně létati chtějí (před šestým, pátým i čtvrtým třeba rokem), však dobré jest raději je podržeti nežli pouštěti, ovšem hnáti. Sic kdo před časem chce doktora míti, sotva bakaláře mívá; protože rev, příliš bujně z mládeí rostoucí a nesoucí, vyroste a vynese se, zemdlí sobě kořen, a nebude nic stálého. Jsou zase naproti tomu hlavy pozdnější, s nimiž v sedmém neb osmém létě sotva se co platně začítí můž. Protož cose tu mluví a radí, o prostředního vtípu mládeži (jakéž nejvíc bývá) rozuměti se má. Bude-li kdo hbitější neb zase hloupější dítě míti, s preceptory aneb efory o ně radu vzíti můž.

Znamení pak, hodí-li se již do obecné školy dítě, tato budou :

1. Jest-li že umí, což v mateřské škole uměti mělo.

2. Jest-li že se při něm pozornost k dotázkám i jakáž takáž k odpovědem důmyslnost spatruje.

Kapitola XII.

Jak rodičové a pěstounové mládež k obecní škole připravovati mají.

Každá v světě věc, má-li užitečně předse vzata býti, rady a přípravy dobré potřebuje. O čemž Sirach (v kap. 18, 20.) mluvě, i před modlitbou, i před soudem i před každým promluvením (byť jakkoli světlá otázka byla, kap. 33. v. 4.) řeč sobě připraviti velí. A slušné jest, aby člověk, rozumný jsa tvor, nic nečinil maní, všecko s soudem a rozumem, věda proč co činí, a co z čeho pojíti můž, jest-li že tak neb onak učiní. Ani rodičové tedy dítek svých od sebe do školy, tak jako když se něco z lopaty zhodí, dávati nemají, nýbrž i sami na to, co se to tu dělati má, mysliti, i ovšem dítkám svým na to též oči odvírati povinni jsou.

Hloupě tedy dělají, kteříž dítěte nijakž nenastrojí k školmistru, jako k řezníku tele, aneb hovádko do stáda vedou, škrať on se pak

s ním jak chceš. Ale nad to bláznivě dělají, kteříž nejprv z preceptorů strašidel a z škol mučírén naděla jíc, teprv je pak vedou. Což bývá, když se nerozšafně od rodičů neb čeládky dětem o pardusích v škole, o zůřivosti mistrů, o nehraní napotom a co víc podobného vypravuje: Dám tě do školy, dám, říkají někteří: skrotneš ty tam; budou tě šlahati, počkej jen a t. d. Ješto to ne k tomu, aby pachole skrotlo, než aby se splášlo, sobě zoufalo, otrockou proti rodičům i preceptorům mysl vzalo, slouží.

Protož rozumní a pobožní rodičové neb poručníci a pěstounové takto činiti mají:

1. Když se čas do školy jich obrácení přibližuje, těšiti je tím jako jarmarkem, neb vino-bráním, že hle již brzy do školy mezi jiná pacholátka (děvčátka mezi děvčátka) choditi, spolu se učití, spolu také hrávají budou. A může otec neb máťe slibovati pěkné šátky, pěkný klobouček, pěknou tabulku, pěkné knížečky a t. d., aneb to již pohotově maje ukazovati někdy, nedávati však (aby žádost a toužení více různěcováno bylo), než jen, že dá, zamlouvati se, s doložením třeba těchto (neb podobných) slov: Nu milé dítě, modl se pánu Bohu pilně, aby ten čas brzo přišel, a buď pobožný a poslušný atd.

2. Dobré jest také schvalovati jim, jak jest to znamenitá věc do školy choditi a učití se.

Nebo z takových lidí že bývají páni, úředníci, doktoři, kněží, purgmistři a t. d., vše vzácní, slavní, bohatí, moudří lidé, jimž jiní poctivost činiti musejí. Protož hle, že lépe jest do školy než za husami, za sviněmi, za pluhem choditi; aneb sedlákem, pastuchou, neb sic nevypitvaným nějakým knotem býti. Nadto, že učiti se není práce, než hra s knihami a pérem, sladší než cukr a t. d. A aby té hry jakéž takéž zakušení měli, dávati jim neškodí křidu do rukou, aby sobě po lavicích, po stole (neb tabuli obzvláštní jim k tomu dada) malovali a škrtali jak chtějí a co chtějí a mohou, čáry, kříže, kolečka, škrítkovy nohy, hvězdy, suky nějaké, stromy, koně a t. d. Již pak nech to k tomu podobné jest neb není, na tom nic nezáleží, jen ať oni delectací a kratochvil svou s tím mají. Aniž však možné jest, aby to i bez opravdového užitku bylo; poněvadž tím jistotně sobě ruku k trhům jakž takž obloží, a k liter potom snadnějšímu psaní a znání očí ponabrousí.

A cokoliby sic k zachutnání jim školy a učení vymysleti se mohlo, to místo své tu má.

3. Nadto ještě musejí v nich k těm, kdož preceptorů jejich býti mají, milost a důvěrnost vzdělávati. Což rozličným způsobem býti může. Někdy že jest pan strýc, ujec, kmotr, soused;

veřejně pak vychvalováním umění a moudrosti, a hned přitom také dobroty a přívětivosti jeho: že je znamenitý člověk, že mnoho umí, a že však jest na děti tak dobrý a laskavý. Pravda sic, že některým dává pardusy, ale to, kteří nechtějí poslouchati, jsou lotrovští, zpuří (jacíž hodni jsou, aby je všickni bili): poslušných a pilných že nikdy nemrská; a nad to ještě, že vždycky všechno ukáže, jak se co má psáti neb říkati a t. d. To a cokoli tomu podobného, má se tak po dětinsku dětem rozprávěti, a tím všeliká bázeň a strach od nich odjímati, až i otázkami: Ty vid' poslouchati budeš? Řekne-li, že bude, rei: Nu jisté jest, že on na tebe laskav bude a t. d. A aby i se poseznámil s svým budoucím mistrem, a že v pravdě takový jest, porozuměl a utvrdil se, může otec neb máte někdy něco po dítěti (samo neb s někým vypravíc) poslati: kdež preceptor (rozuměje tu povinnosti své) s ním pěkně porozpráví, něco nevidaného jemu od knih, malování, nástrojů nějakých muzických neb matematických, a čímby koli pachole jato býti mohlo, ukáže; někdy také třeba něco dá, knížečku, kalamaříček, peníz, cukru, ovoce a cokoli. Na čemž aby neškodoval, rodičové to (jimž a plodu jejich k dobrému se to děje) nahraditi a neb sic napřed poslati mohou a mají. Tím způsobem nabudou snadně i k škole

i k učení, i k učitelí srdce ochotného, a kde zdárné bude přirození, i vroucího: a tu již od polu vyhraná bude. Škola zajisté nebude jim než hra, a prospívati budou až milo.

4. A však poněvadž všeliká moudrost jest ode Pána, jakožto kteráž s ním zůstává od věků (Sir. 1, 1.) a on i moudrosti jest vůdce i moudrých zprávce, a v rukou jeho i my jsme, i řeči naše, též všecka opatrnost a umění a t. d. (Moudr. 7, 15.): slušné jest i potřebné, aby rodičové v ten čas nábožnými modlitbami dítky své znovu opět Bohu poroučeli a odevzdávali, prosíce, aby školnímu jejich cvičení požehnal, a z nich sobě nádobky milosti své, nýbrž pokudž se mu líbí, i nástroje slávy své učinil. Tak Anna Samuele svého knězi Eli s modlitbami odevzdávala; tak David Šalomouna proroku Nátanu; tak M. Jana Husa matka jeho do školy veduci, na cestě s ním v poli několikrát klekla a modlitby konala: a Bůh jak vyslyšel a požehnal, ví o tom všecka církev. Nebo jakžby Bůh mohl to, což se jemu tak s pláčem a slzami, tak srdcem celým a vroucím odevzdává (i prvé v životě matky, i potom na křtu, i tuto opět) od sebe strkati? jak takové svaté oběti nepřijíti? Možné to není.

A protož otec neb matka k té potřebě tuto modlitbičku míti mohou:

Bože všemohoucí, stvořiteli všelikého ducha i těla, otče neskonalý, od něhož se všeliká rodina na nebi i na zemi jmenuje, panovníče nejvyšší, všech angelů i lidí monarcho předůstojný: ty sám ke všechněm svým tvorům věčné právo máje, nařídils v zákoně svém, aby všechny prvotiny všech ourod země, i hověd, i lidí, tobě Bohu a stvořiteli v oběť zase dávány, a nebo podlé vůle tvé obětmi jinými vyplacovány byly.

Aj já nehodn { á služebnice tvá } z tvého
 { ý slouha tvůj }

požehnání plod života (bylo-li by prvorozené dítě, muž se říci, prvotiny života) majíc, tobě stvořiteli, otci a pánu nejmilostivějšímu s nejhlubší pokorou zase odevzdávám, aby mým a semene mého milostivým Bohem byl na věky. Ach milost, milost, milost stala se nám věřícím všechněm, že sme koupeni ze všech lidí prvotiny Bohu a Beránkovi! (Zjev. 14, 4.) Potvrdiž toho tedy, ó slitovniče můj, Bože, i při tomto mého života plodu, ať jest v počtu zaznamenaných tvých a los přijme s posvěcenými tvými. A poněvadž ho nyní k nabývání plnějšimu moudrosti a umění, mládeže mistru oddávám, prosím, přidejž ty k tomu své požehnání, aby vnitřního vůdce Ducha tvého svatého máje, porozumívali vždy více mohl, co jest líbezného tobě, a choditi v příkázaních tvých

se učil. Bázeň tvá, Hospodine, jest počátkem moudrosti! A protož naplniž srdce jeho bázní svou, ó svatý Bože, a světlem rozumnosti podlé vůle své osvěcuj jej, aby další život jeho (dáš-li mu jej) tobě mohl býti k slávě, bližním k užitku, jemu pak na spasení.

Uslyš mne, nejmilejší Otče, a naplň tuto žádost služebníka svého (služebnice své) pro přímlovu orodovníka našeho Krista Ježíše, kterýž dítky k němu přinešené rád přijímal, na své lokty bral, i za ně se modlil; Otče náš, kterýž jsi a t. d.

*Přídavek o rozumném mládeže cvičení
v pobožnosti.*

Místo katechismu (v čtvrtém asi věku začínouc) mohou se dítkám některé kratičké otázky s kratičkými na ně odpovědmi předkládati. Nebo byť nekaždé ještě, co ta věc sama v sobě nese chápalo, vždy však, aby se jim to v mysli otíralo a v paměti vázlo, slušné jest: protože i květ, nežli se rozvine, v pupenci nejprv zavinitý se formuje a tak sformovaný ven leze. Ku příkladu, takové by otázky býti mohly:

1. Kdo tebe stvořil? — Pán Bůh.
2. Kdo tě vykoupil? — Kristus pán.
3. Kdo tě posvětil? — Duch svatý.

4. Kde jest pán Bůh ? — V nebi.
 5. Co tam dělá ? — Hledí na nás, co činíme, a jak ho posloucháme.
 6. Co pán Bůh říká, když ho kdo neposlouchá ? aneb neposlouchá táty, a mámy ? — Zabije ho.
 7. Co jest to, pána Boha poslouchati ? — Jest každý den se modliti a dobrým býti.
 8. Jak ty se každý den modlíš ? — Tak : milý pane Bože, budiž mi milostiv, a dej mi pomoc, abych dobrým byl.
 9. Co jest to dobrým býti ? — Jest činiti podle božích přikázání, nehněvati se, neběhati po své vůli, co rodiči káží, to dělati.
-

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

[illegible]

DALY DIVISION

